

Komparativna analiza izvještavanja o odabranim društveno-političkim događajima u središnjim informativnim emisijama HRT-a i RTS-a 2018. i 2019.

Šalić, Alen

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:440071>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij novinarstva

Alen Šalić

**KOMPARATIVNA ANALIZA IZVJEŠTAVANJA O ODABRANIM
DRUŠTVENO-POLITIČKIM DOGAĐAJIMA U SREDIŠNJIM
INFORMATIVNIM EMISIJAMA HRT-A I RTS-A 2018. I 2019.**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Alen Šalić

**KOMPARATIVNA ANALIZA IZVJEŠTAVANJA O ODABRANIM
DRUŠTVENO-POLITIČKIM DOGAĐAJIMA U SREDIŠNJIM
INFORMATIVNIM EMISIJAMA HRT-A I RTS-A 2018. I 2019.**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Tena Perišin

Student: Alen Šalić

Zagreb, 2019.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom „*Komparativna analiza izvještavanja o odabranim društveno-političkim događajima u središnjim informativnim emisijama HRT-a i RTS-a 2018. i 2019.*“, koji sam predao na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Teni Perišin, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

U Zagrebu,

Alen Šalić

ZAHVALA

U prvom redu, veliku zahvalnost dugujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Teni Perišin koja je brojnim savjetima, velikim strpljenjem i neizmjernom pažnjom sudjelovala u izradi ovog rada. Osim toga, zahvaljujem joj se na velikoj količini praktičnog i teorijskog znanja kojim sam naučio kako biti pravi televizijski novinar.

Hvala mojim prijateljicama Josipi, Katarini, Mateji i Tijani što su nesebično pomagali u svakom trenutku, što su moju sreću doživljavali kao svoju i što su tijekom svih ovih pet godina znali kako dosita biti pravi prijatelj. Hvala i Arijani, Barbari, Marijani, Petri S. i Petri Š. na pomoći tijekom cijelog studija.

Veliko hvala dugujem cimerima i dugogodišnjim prijateljima Ani, Andreji i Tinu jer su svaku tešku situaciju uspjeli olakšati, svaki problem riješiti, svako moje ozbiljno lice nasmijati i razveseliti.

Zahvalnost iskazujem cijeloj svojoj obitelji koja me je uvijek podržavala, a posebno baki, tetki, sestričnama i kumi što su vjerovali u mene. Veliko hvala i Kristini koja je, poput moje druge sestre, uvijek bila ogromna podrška.

I na kraju, najveću zaslugu za ono što sam postigao pripisujem svojim roditeljima i sestri, bez kojih ništa ne bi bilo moguće. Kada ti leđa u svakom trenutku čuvaju dvije najjače žene na svijetu, dva borca i moje najveće ljubavi, onda znaš da ti je samo nebo granica. Hvala i mojoj najdražoj zlatnoj njušci. Volim vas!

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI OKVIR	3
2.1. Promjene novinarskih praksi u proizvodnji televizijskih vijesti.....	3
2.1.1. Interpretativno izvještavanje	5
2.2. Selekcija vijesti i oblici televizijskog izražavanja	5
2.3. Uloga javnog servisa	7
2.3.1. Javni servis u Hrvatskoj	9
2.3.2. Javni servis u Srbiji	11
2.4. Središnje informativne emisije HRT-a i RTS-a.....	14
3. ISTRAŽIVANJE	17
3.1. Fokus istraživanja	17
3.1.1. Hrvatska kupovina borbenih zrakoplova F16	17
3.1.2. Prosvjedi „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ u Srbiji	19
3.2. Cilj istraživanja.....	21
3.3. Istraživačka pitanja	22
3.4. Istraživačke metode	22
3.5. Uzorak istraživanja i jedinica analize	24
4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA	25
4.1. Analiza izvještavanja o kupovini i neuspjehu nabave borbenih zrakoplova F16 u središnjem Dnevniku HRT-a	26
4.2. Analiza izvještavanja o temi prosvjeda protiv vlasti u središnjem Dnevniku 2 RTS-a	45
4.3. Analiza izvještavanja o temi prosvjeda protiv vlasti u Dnevniku HRT-a i zrakoplovima F16 u Dnevniku 2 RTS-a.....	61
5. ZAKLJUČAK	69
6. LITERATURA	71

POPIS ILUSTRACIJA

GRAFIKE:

Grafika br. 1 Kronologija kupovine borbenih zrakoplova F16.....	19
Grafika br. 2 Kronologija održavanja prosvjeda u Srbiji	21
Grafika br. 3 Zastupljenost teme zrakoplova F16 u središnjem Dnevniku HRT-a.....	26
Grafika br. 4 Intenzitet izvještavanja na temu zrakoplova F16 u Dnevniku HRT-a.....	33
Grafika br. 5 Vlast vs. oporba u zastupljenosti na temu kupovine zrakoplova F16 u Dnevniku HRT-a.....	43
Grafika br. 6 Zastupljenost teme prosvjeda u Srbiji u središnjem Dnevniku 2 RTS-a.....	45
Grafika br. 7 Intenzitet izvještavanja na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku 2 RTS-a.....	49
Grafika br. 8 Vlast vs. oporba u zastupljenosti prema broju tonskih isječaka na temu prosvjeda u Srbiji unutar Dnevnika 2 RTS-a	61
Grafika br. 9 Zastupljenost teme prosvjeda u Srbiji u središnjem Dnevniku HRT-a	62
Grafika br. 10 Intenzitet izvještavanja na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku HRT-a	63
Grafika br. 11 Vlast vs. oporba u zastupljenosti na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku HRT-a	68

SLIKE:

Slika br. 1 Javljanje uživo Eugena Huska (Dnevnik 2. kolovoza 2018.).....	40
Slika br. 2 Javljanje uživo Eugena Huska (Dnevnik 10. siječnja 2019.)	41
Slika br. 3 Izvještaj s četvrtog prosvjeda	54
Slika br. 4 Izvještaj s konferencije Vučića.....	58
Slika br. 5 Javljanje uživo Dragana Nikolića.....	66

TABLICE:

Tablica br. 1 Povoljan/nepovoljan odnos HRT-a prema temi kupovine zrakoplova F16	42
Tablica br. 2 Izraženost povoljnog/nepovoljnog odnosa HRT-a na temu kupovine zrakoplova F16.....	42
Tablica br. 3 Povoljan/nepovoljan odnos RTS-a prema temi prosvjeda u Srbiji	58

Tablica br. 4 Izraženost povoljnog/nepovoljnog odnosa RTS-a prema temi prosvjeda u Srbiji
..... 59

1. UVOD

Televizija je sastavni dio društvenog okruženja svakog pojedinca jer mu omogućuje razumijevanje različitih komunikacijskih oblika koji prožimaju njegov svakodnevni život. Perišin (2004: 85) navodi kako je televizija „najpopularnije sredstvo zabave, ali i najvažnije sredstvo informiranja“, dok Car (2004: 19) zaključuje kako televiziju karakterizira „uvjerljivost žive slike, brzina, dostupnost“. Televizija prije svega ima informativnu ulogu „što televizijskoj vijesti određuje iznimno mjesto“ u odnosu na vijesti koje proizvode drugi mediji (Perišin, 2004: 86). To potvrđuju istraživanja u Velikoj Britaniji i Hrvatskoj. Više od 90% Britanaca smatra televiziju kao „koristan izvor informacija“ (Hargreaves i Thomas, 2003: 5, cit. prema Jandrić: 2004: 75), dok Hrvati na javni servis (HRT) gledaju kao na „najvažniji masovni medij, posebno kao izvor informacija o političkom i javnom životu“ (Stantić, 2003: 155, cit. prema Jandrić, 2004: 75). Iako je danas Dnevnik komercijalne Nove TV prvi odabir gledatelja tj. najgledaniji je informativni program u Hrvatskoj i najviše mu se vjeruje, to ne umanjuje navod o iznimnoj društvenoj važnosti televizijske vijesti prezentirane unutar središnjih informativnih emisija koje su, bez obzira na konkurenciju interneta, mnogima glavno mjesto informiranja o najvažnijim događajima (Digital News Report, 2019). Tako „stara dama“, nastala tijekom 20. stoljeća, ostaje i danas najvažnije sredstvo informiranja, ali umjesto da ostvari i svoju ulogu kritičkog promatrača te da otvori prostor za javnu debatu, televizija postaje najpoželjniji plijen političkih elita koji žele kontrolirati medijski narativ o najvažnijim događajima i tako sebi priskrbiti popularnost među građanima, a ujedno i pobjedu na izborima (Valić Nedeljković, 2015). Stoga se ovaj rad upravo bavi analizom središnjih informativnih emisija tj. glavnih društvenih izvora informacija dvaju javnih servisa, Hrvatske radiotelevizije (HRT) i Radio-televizije Srbije (RTS), kroz dva važna društveno-politička događaja koja su se odvijala tijekom 2018. i 2019. godine. Riječ je o Hrvatskoj kupovini izraelskih borbenih zrakoplova F16 te prosvjedima protiv vlasti u Srbiji. I Hrvatska i Srbija zemlje su koje u istraživanju indeksa slobode medija pripadaju skupini zemalja „problematične situacije“¹, a domaći medijski teoretičari govore i o velikoj umiješanosti politike u programski sadržaj javnih servisa koji prije svega javnosti trebaju pružiti nepristranu informaciju². Osim toga, Hrvatsku i Srbiju veže zajednička ratna prošlost koja je u nasljeđe novim generacijama ostavila „prekinute i uništene veze nekad povezanih društava“, a sukladno tomu i različite medijske poglede, povezane prvenstveno s temama koje

¹ *Reporter bez granica*, prema izračunu indeksa slobode medija, Hrvatsku postavljaju na 64. mjesto, a Srbiju na 90. mjesto od ukupno je 180 zemalja koje obuhvaćeno istraživanjem (Rsf.org, 2019).

² <https://rsf.org/en/ranking> (pristupljeno 28.5.2019.)

se tiču vojske i naoružanja, ali i odluka političkog vodstva država³. Temeljni cilj istraživanja je, kombinacijom kvantitativne analize sadržaja i kvalitativne analize narativa, pokazati sadržaj, formu i način izvještavanja Hrvatske radiotelevizije na temu propale nabave izraelskih borbenih zrakoplova F16 te Radio-televizije Srbije na temu prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. Analiza će pokazati i kako su ovi javni servisi i u kojoj mjeri izvještavali o događajima koji nisu iz njihove zemlje tj. kako je HRT izvještavao o prosvjedima u Srbiji te RTS o zrakoplovima F16.

³ <http://y1hr.hr/hr/zajednicki-narativi-proslost-se-nastavlja/> (pristupljeno 28.5.2019.)

2. TEORIJSKI OKVIR

Televizijske središnje informativne emisije već su desetljećima najvažnije sredstvo informiranja, a da se to povjerenje ne smanjuje pokazuje istraživanje Europske radiodifuzijske unije u kojem se navodi kako 75% europske populacije vjeruje televiziji. U Hrvatskoj 50% populacije ima povjerenje u televiziju i upravo taj medij svrstavaju ispred tiskanih medija i interneta. Ista situacija je i u Srbiji gdje televiziji vjeruje 42% populacije (Market insights: Trust in media, 2019). Prema ovim navodima, televizija je opstala kao najvažnije sredstvo informiranja, bez obzira na razvoj tehnologije te pojavu novih medija i načina izvještavanja, a ključni razlog tomu je njezina vješta prilagodba novim tehnološkim okolnostima i potrebama medijskih konzumenata.

2.1. Promjene novinarskih praksi u proizvodnji televizijskih vijesti

Svaki medij ima svoje karakteristične žanrove koje publika prepoznaje prema ustaljenim elementima, a koji se kroz određeni žanr ponavljaju. Tako televizijske vijesti, kako se u Hrvatskoj naziva televizijska emisija koja objavljuje vijesti, odlikuje uvodna glazba s vizualima, studio u kojem se voditelj izravno obraća kameri, različite vrste priloga, ali i jezična pravila koja od aktera zahtijevaju kratke zanimljive rečenice u prezentu. Konvencije svakog žanra, pa tako i televizijskih vijesti, sklone su promjenama (Perišin, 2010). Iako su i danas televizijske vijesti glavni izvor informacija kojima se vjeruje, što pokazuje i Reutersov izvještaj o medijskoj upotrebi koji upravo dvije komercijalne televizije (Nova TV i RTL) postavlja kao izvore vijesti kojima se u Hrvatskoj više vjeruje od tiskanih, radijskih i digitalnih medija, središnje informativne emisije kakve smo pratili 90-ih i ranijih godina, sadržajno i svojom formom danas izgledaju potpuno drugačije (Digital News Report, 2019). Prvi val promjena zbio se pojavom komercijalnih medija 80-ih godina 20. stoljeća (Car, 2010). Kako bi ostvarili dodatne prihode od oglašavanja „sve televizijske kuće ulažu u svoj informativni program i žele da njihova središnja informativna emisija bude najgledanija“ (Perišin, 2010: 98). Posljedično se sadržaj pokušava komercijalizirati, popularizirati i tabloidizirati (Car, 2010). Vijesti sve više postaju trivijalizirane, a „zabava i estrada sve više prodiru u sadržaj emisija informativnog programa“ (Perišin, 2010: 107). Nova uloga tako je pripala i samim kreatorima televizijskih vijesti tj. novinarima. Od njih se očekuje da proizvode „brze“ vijesti sa široke mase jer „iscrpne analize događaja ili političkih pitanja gube bitku s kratkim vijestima, istraživačko novinarstvo prepušta svoje mjesto infotainmentu,

ozbiljno novinarstvo nestaje pred navalom opće tabloidizacije televizijskih sadržaja“ (Car, 2010: 98). Ipak valja naglasiti da popularizacija televizijskog informativnog sadržaja ne mora imati negativni kontekst ako teži tomu da vijesti budu razumljive velikom broju medijskih konzumenata (Car, 2010). Na promjene novinarskih praksi unutar televizijskih vijesti utječe i ekonomska stabilnost medijske kuće koja proizvodi taj sadržaj. To se najbolje može uočiti na primjeru javnih servisa koji se financiraju iz državnog proračuna. Tako njihova egzistencijalna ovisnost o državi ima utjecaja poglavito na informativni program koji, kao okosnica svakog programskog sadržaja, ostaje ili postaje „glavni nositelj propagande populističkog režima“ koji koristi nestabilnu ekonomsku situaciju medija te krizu novinarstva kako bi ostvario svoje političke ili ideološke ciljeve (Matić, 2018: 57). Najveći val promjena zbio se pojavom digitalnih medijskih izdanja televizijskog i radijskog programa te novinskog sadržaja. Razvoj tehnologije doveo je do toga da se televizijske vijesti sada natječu s internetskim platformama u tome tko će prvi prezentirati određenu vijest. Prva vijest u emisiji često nije o glavnom događaju dana, već „televizijske vijesti nastoje početi (...) isključivo najnovijom viješću, s informacijom najnabijenijom novinom, najbližom trenutku događanja“ (Woelfel, 2008: 34-37, cit. prema Perišin, 2010: 221). Posljedično se velika promjena dogodila i u odnosu s publikama. Tradicionalno pravilo jednosmjerne komunikacije od pošiljatelja prema primatelju, zamijenjeno je dvosmjernom komunikacijom koja je publici omogućila kreiranje medijskog sadržaja u stvarnom vremenu. Tako uz novinare i urednike, sadržaj kreiraju i krajnji konzumenti tj. publika koja tako filtrira one informacije koje su od njihovog interesa (Car, 2010). Osim toga, publika je sve više fragmentirana, a televizijskim vijestima pristupa s predznanjem o aktualnim događajima jer im svaka prezentirana „informacija više (...) nije nova: pojavila se već i na internetu, i na mobitelu i na radiju“ (Perišin, 2010: 223). Također, zamjetno je i da se povećava broj kratkih vijesti (čitanih vijesti), a zbog tempa proizvodnje informativnog programa novinari su u ulozi interpretatora koji ponekad nemaju vremena prikupiti sve izjave i informacije, a samim time vijesti se prezentiraju bez davanja konteksta i bez odgovora na neke od ključnih novinarskih pitanja⁴ (Car, 2010).

⁴ Pravilo 5W i 1H obuhvaća temeljna pitanja na koja novinar prilikom izvještavanja treba odgovoriti, a to su „Što?“, „Zašto?“, „Tko?“, „Kada?“, „Gdje?“, „Kako?“ (Perišin, 2010: 80).

2.1.1. Interpretativno izvještavanje

U posljednjih nekoliko desetaka godina za izvještavanje novinara, unutar žanra televizijskih vijesti, karakterističan je interpretativni oblik informiranja koji, kroz činjenice i bez upliva komentara, pojašnjava određeni događaj (Ellmore, 1992: 303). Međutim, Djerf-Pierre i Weibull (2008: 209) navode da se novinari unutar žanra televizijskih vijesti sve više pojavljuju kao stručnjaci koji javnosti kritički interpretiraju društveno-političke događaje i to tako da se zalažu za pretpostavljene interese publike kojoj se obraćaju. Ova tvrdnja naglašava upravo tu kritičku komponentu interpretativnog izvještavanja, koje svakako treba razlikovati od deskriptivnog novinarstva. Dok deskriptivni stil novinare postavlja isključivo u ulogu promatrača događaja, interpretativno izvještavanje daje im veću kontrolu i utjecaj nad vijestima, ali zahtjeva „od novinara da djeluje i kao analitičar“ (Patterson, 2000: 250, cit. prema Salgado i Strömback, 2011: 146). Ukratko, u interpretativnom izvještavanju „novinari su "kreatori značenja", a ne samo "mehanički prijenosnici događaja" (Salgado i Strömback, 2011: 152). Thomas Patterson jedan je od kritičara interpretativnog izvještavanja. Smatra kako interpretativni žanr postavlja zahtjev da novinar ponajprije treba pružiti odgovor na pitanje „Zašto?“ te da veći naglasak treba staviti na značenje nekog događaja, nauštrb činjenica, čime se „osnažuje novinara dajući mu više kontrole nad porukom vijesti“ što može imati i štetne posljedice (Patterson, 2000: 250). Iako je interpretativno novinarstvo izrazito prošireno unutar televizijskih vijesti, što ne mora biti nužno i loše, Todorović (2002) na takvo interpretativno informiranje gleda kao na krnji oblik te vrste jer se, zbog velikog broja vijesti te zbog kratkog trajanja informativne emisije, interpretativno novinarstvo ne može ostvariti u punom obliku što bi podrazumijevalo temeljito i kritičko analiziranje društveno-političkog događaja. Ipak interpretativno informiranje trenutno uživa veliku popularnost unutar žanra televizijskih vijesti, a razlog tomu, prema McNairu (2000), leži u gomili složenih informacija kojima su ljudi svakodnevno izloženi i koje im je teško razumjeti, stoga interpretacija novinara postaje temeljni preduvjet za razumijevanje informacija o događajima i to ponajviše vezanim uz politiku.

2.2. Selekcija vijesti i oblici televizijskog izražavanja

Uz sve navedene promjene u načinu izvještavanja i proizvodnji televizijskih vijesti, velika važnost pripada i procesu selekcije tj. određivanju faktora prema kojima uredništvo odlučuje koju je vijest bitno uvrstiti unutar sadržaja informativne emisije. Puno je definicija

vijesti, a sažeto ih možemo definirati kao „nešto što se događa sada, što se dogodilo nedavno ili što će se dogoditi“ (Perišin, 2010: 165). Definicija koja se može oslikati na vrijeme u kojem živimo govori kako je vijest „doživljaj stvarnosti prikupljen u vrlo kratkom vremenu i pod teškim okolnostima“ (De Fleur i Dennis, 1987: 317, cit. prema Perišin, 2010: 67). Prema Lippmannu (1922) mediji su dužni donijeti profesionalne odrednice prema kojima će odrediti koja je vijest vrijedna objavljivanja. Ti kriteriji neprestano se mijenjaju pod utjecajem razvoja novih medija i tehnologija. Prema Perišin (2010) ključnih je 11 informativnih faktora selekcije vijesti u televizijskim informativnim emisijama: (1) „Važnost/relevantnost/javni interes“ faktor je koji se odnosi na definiranje vijesti kao relevantne onda kada se tiče najvećeg broja ljudi, (2) „Utjecaj – veličina događaja, broj sudionika“ ponajprije se odnosi na širinu posljedica koje neki događaj može prouzročiti, (3) „Značenje/blizina/osobna uključenost“ faktor je koji govori da nam je važan onaj događaj koji nam je kulturološki blizak, (4) „Napetost – vijest s neizvjesnim ishodom“ ponajviše se veže uz televiziju i njezine karakteristike pravodobnog, trenutačnog i izravnog prenošenja razvoja nekog događaja, (5) „Sukob/kontroverznost“ najviše pronalazimo u politici gdje se suprotstavljene strane prezentiraju kroz međusobni konflikt mišljenja, (6) „Personalizacija“ tj. pripovijedanje priče kroz javnosti poznate ili anonimne osobe te naglašavanje emocionalne komponente događaja, (7) „Prominencija“ je faktor koji određenom događaju daje vrijednost vijesti jer se tiče poznatih osoba, elitnih skupina, (8) „Neobičnost“ tj. događaj koji za nas nije očekivan, koji je rijedak ili nepredvidljiv, (9) „Novost/pravodobnost“ neke vijesti određuje ju kao vrjedniju od onih vijesti koje su nastale ranije, (10) „Vizualnost – atraktivnost slike“ nekog događaja, (11) „Isticanje novinara kao donositelja priče“ koji pruža nekom događaju relevantnost, ali i pruža nove i važne informacije (Perišin, 2010: 162-167). U informativnoj emisiji, vijesti se prezentiraju kroz različite oblike televizijskog izražavanja. Perišin (2010: 80-87) navodi sedam ključnih oblika, a to su: (1) čitana vijest ili čitanac forma je kojom televizijski voditelj vijest uživo izgovara u studiju, a dio te vijesti pokriva se montiranom slikom koja prati izgovoreni tekst, (2) pregled vijesti ili newsflash jest montirani prilog unutar kojeg se pojavljuje više vijesti različitih tema, (3) izvještaj je proširena vijest koja sadrži dodatne informacije o nekom događaju i sudionicima te prikazuje razvoj događaja i kontekst u kojem se odvijao, (4) reportaža je oblik kojim reporter izvještava iz perspektive svjedoka, daje dublji uvid u događaj, otkriva svoje dojmove i to s ciljem da se gledatelju omogući da bude dio cijele priče, (5) feature se opisuje kao kraća reportaža koja uglavnom govori o ljudima koji nisu poznati široj javnosti, ali su zanimljivi, pobuđuju empatiju i zabavljaju, (6) javljanje uživo jedna je od glavnih karakteristika televizije koja novinarima daje mogućnost da ispred

kamere prenesu ono što se trenutno zbiva ili ono što se tek dogodilo, (7) intervju je razgovorna forma koja može biti s gostom u studiju ili na nekoj drugoj lokaciji i to najčešće kada je riječ o izrazito važnoj temi. Različiti oblici televizijskog izražavanja se, u informativnim emisijama, pojavljuju kroz televizijske priloge koje, za potrebe ovog istraživanja, definiramo kao cjelinu od najave u studiju informativne emisije pa do same objave priloga (Valić Nedeljković, 2015: 5). Perišin (2010: 244) televizijski prilog definira kao specifičnu novinarsku formu „koja ima konzistentnu temu i jasno definirano autorstvo kroz koju je moguće prezentirati vijest tj. informacije o događaju“ te dodaje kako je riječ o cjelovitom audiovizualnom prilogu „u sklopu televizijske informativne emisije“.

2.3. Uloga javnog servisa

Dvije su ključne zadaće, s obzirom na aktualne medijske promjene, koje bi javni medijski servis trebao ispunjavati. Prvo, bez obzira na dostupnost svih informacija putem interneta, mi ne stizemo popratiti sve što je za nas važno i zato je „i bio i ostao posao novinara: prikupiti informacije, provjeriti, sažeti, obraditi i objaviti“ (Car, 2010: 100). Drugo, javni servis, koji ima ulogu društveno-odgovornog informiranja javnosti, svoj sadržaj treba plasirati i putem novih tehnologija i tako treba osigurati dovoljno online „kvalitetnog sadržaja koji uključuje servisne informacije, obrazovne sadržaje u raznolikim interaktivnim formatima, dokumentarne, povijesne i zemljopisne sadržaje...“ (Car, 2010: 100). Jako je bitno da danas postoje mediji koji će bez ikakvih ideoloških, političkih i drugih pritisaka ispunjavati interes javnosti tj. služiti konzumentima svoga sadržaja u duhu demokratskih vrijednosti, pluralizma te bez podilaženja interesima „pojedinih političkih stranaka i vjerskih zajednica, kao ni bilo kom drugom pojedinačnom političkom, ekonomskom, vjerskom i sličnom stajalištu ili interesu“ (Valić Nedeljković, 2015: 3). Upravo je to jedna od temeljnih zadaća javnih medijskih servisa čiji se koncept u Europi razvija pojavom radija dvadesetih godina 20. stoljeća (Car, 2007: 114). Literatura sadrži brojne definicije javnog servisa. Veljanovski (2005: 28) navodi da je javni servis „*neprofitna, nezavisna radiotelevizijska organizacija, osnovana u ime opće javnosti i financirana iz javnih prihoda, koja raznovrsnim, uravnoteženim, visokokvalitetnim programima zadovoljava potrebe najvećeg mogućeg broja građana, odnosno najšire javnosti, nepristrano i bez diskriminacije*“. Organizacija UNESCO nudi definiciju javnog servisa prema kojoj je on „*stvoren za javnost, javno je financiran i javnost ga nadzire. On nije niti komercijalan niti državan, slobodan je od političkoga upletanja i od pritisaka komercijalnih sila. (...) Tek uz osiguran pluralizam, programsku*

raznolikost, uredničku neovisnost, primjereno financiranje, odgovornost i transparentnost, javni servis može služiti kao temelj demokracije“ (Unesco.org, 2007, cit. prema Car, 2007: 114). Eric Barendt navodi šest temeljnih postulata bez kojih javni servis ne bi postojao, a to su „opća geografska dostupnost; briga za nacionalni identitet i kulturu; nezavisnost u odnosu i na državu i na komercijalne interese; nepristranost programa; širina i raznovrsnost programa i značajan udio u financiranju sredstvima dobivenim naplatom od korisnika“ (Broadcasting Law: A Comparative Survey, 1995, cit. prema Veljanovski, 2013: 142). Na europskom kontinentu, točnije na teritoriju Velike Britanije, *British Broadcasting Corporation* (BBC) smatra se prvim radiotelevizijskim javnim servisom (Car, 2007: 114). BBC se Kraljevskom poveljom od 1926. godine definira kao javna korporacija⁵, iako je radijski segment tada privatne kompanije nastao 1922. godine (BBC je tada bila kompanija, a ne korporacija), dok je televizijski program redovno započeo s emitiranjem 1936. godine⁶ (Veljanovski, 2005). Prvi direktor BBC-a John Reith zaslužan je za definiranje trodionne formule „programske strukture javnog servisa: informiranje, edukacija, zabava“ (Veljanovski, 2013: 142). Nastajanjem javnog servisa u Velikoj Britaniji postavljeni su temeljni principi na kojima javni medijski servis i danas počiva (Veljanovski, 2005). „Osnovno obilježje u njegovoj višestrukoj funkciji jest programska raznovrsnost (...) naglašava se etički, demokratski pristup, pristup istine, slobode i sveopće dostupnosti uz isticanje da programi moraju biti pravljeni kvalitetno“ (Veljanovski, 2005: 23). U ovom kontekstu važan je i utjecaj države, ali ne u vidu zloupotrebe medijskog sistema kako bi se širila državna propaganda, već utjecaj države u vidu zaštite navedenih principa, moralnih načela te usmjerenje javnog servisa na djelovanje za opće dobro (Veljanovski, 2005). Dodatni segment neovisnosti počiva na financiranju javnog servisa. „Pretplata, odnosno porez ili taksa koja se naplaćuje od građana, postaje najpoželjniji, osnovni način financiranja javnog servisa, uz uglavnom dopuštene komercijalne izvore kao što su oglašavanje, prodaja programa“ (Veljanovski, 2013: 143). Takav odnos održiv je sve dok davatelj usluge primatelju isporučuje kvalitetan, raznovrstan i nepristran programski sadržaj (Veljanovski, 2013).

Iako se svaki javni servis promatra zasebno, dvanaest je zajedničkih načela svim javnim servisima, a to su (1) „univerzalna dostupnost“ sadržaja svim građanima, pod istim uvjetima; (2) „program za sve, a ne za većinu“ tj. program koji nudi zadovoljenje potpuno različitih

⁵ Od te godine BBC postaje javni servis koji ima potpuni monopol u domeni radiodifuzije na području Velike Britanije. Taj monopol trajao je do 1954. godine (Veljanovski, 2005).

⁶ Redovni televizijski program prekida se 1939. godine za vrijeme II. svjetskog rata te ponovno nastavlja s emitiranjem 1946. godine (Enciklopedija.hr, 2019) <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6443#top> (pristupljeno 6.4.2019.)

potreba građana; (3) „točne, nepristrane i pravodobne informacije“ nastale u potpuno slobodnom uredničkom okruženju bez ikakvog uplitanja vlasti; (4) „obrazovna funkcija“; (5) „programska izvrsnost“ sadržaja visoke kvalitete; (6) „potpora kreativnom stvaralaštvu“; (7) „funkcija javnoga foruma“ za raspravu o pitanjima od javnog interesa, a ujedno i kao temelja demokracije; (8) „aktivna uloga građana“ u kreiranju i evaluaciji sadržaja; (9) „profesionalna odgovornost u službi javnog interesa“; (10) „javnost djelovanja i javni nadzor – jamstvo sadržajne nepristranosti“ što se ogleda u transparentnom upravljanju; (11) „Financijska stabilnost – jamstvo ekonomske neovisnosti“ što se ogleda u javnim prihodima putem pretplate te (12) „potpora tehnološkom razvoju“ (Car, 2007: 115-117).

2.3.1. Javni servis u Hrvatskoj

Hrvatska radiotelevizija (HRT) javni je medijski servis u Hrvatskoj. Osnivač ove javne ustanove je Republika Hrvatska koja HRT-u „osigurava samostalno i neovisno financiranje sukladno Zakonu o Hrvatskoj radioteleviziji“⁷. Glavna tijela koja upravljaju javnim servisom u Hrvatskoj su Glavni ravnatelj, Ravnateljstvo, Nadzorni odbor i Programsko vijeće (Zakon o HRT, 2010). Glavnog ravnatelja, na mandat od pet godina, većinom glasova imenuje Hrvatski sabor i to nakon što natječaj raspiše Nadzorni odbor, koji prijave potom prosljeđuje Odboru za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskog sabora. Odbor nakon obavljenih razgovora Hrvatskom saboru predlaže kandidata za Glavnog ravnatelja HRT-a (Zakon o HRT, 2010). Trenutno tu poziciju obnaša Kazimir Bačić. Njegova temeljna zadaća je predstavljati i zastupati HRT te odgovarati za njegovo zakonito poslovanje, financijsku stabilnost te ispunjenje programskih načela. U Nadzornom odboru nalazi se pet članova od kojih je četiri imenovao Hrvatski sabor, a jedan član je predstavnik radnika. U mandatu od četiri godine članovi Nadzornog odbora donose, između ostalog, Statut HRT-a, ali i nadziru njegovo poslovanje. Jedanaest članova Programskog vijeća HRT-a imaju zadaću štititi javni interes i to nadziranjem te unapređenjem programa HRT-a (Zakon o HRT, 2010). Javni servis u Hrvatskoj, koji se većim dijelom financira putem pretplate te manjim od oglašavanja, čine četiri zemaljska televizijska programa (HRT1, HRT2, HRT3, HRT4), internetske platforme te tri nacionalne (HR1, HR2, HR3) i osam regionalnih radiopostaja (Radio Dubrovnik, Knin,

⁷ <https://www.hrt.hr/hrt/o-hrt-u/> (pristupljeno 9.4.2019.)

Osijek, Pula, Rijeka, Sljeme, Split, Zadar)⁸. Nastanak javnog servisa u Hrvatskoj te njegov povijesni razvoj upravo vežemo uz radijski medij.

Radio Zagreb započeo je s emitiranjem 15. svibnja 1926. i upravo taj događaj postavlja Hrvatsku među prve zemlje koje su u srednjoj i istočnoj Europi započele s kreiranjem radijskog programa. Televizija se pojavila 30 godina kasnije (15. svibnja 1956.), a u početku se emitirao program talijanskog RAI 1. Prvi eksperimentalni program Televizije Zagreb počeo je s emitiranjem šest mjeseci kasnije. Godine 1966. javlja se i Drugi program Televizije Zagreb, kao i povremeno emitiranje slike u boji. Do toga trenutka Radio Zagreb restrukturiran je u tri zasebne radijske postaje (Radio Zagreb 1, Radio Zagreb 2, Radio Zagreb 3). Odlukom Sabora iz 1990. godine Radiotelevizija Zagreb mijenja naziv u Hrvatsku radioteleviziju⁹. Iste godine, nakon održanih prvih parlamentarnih izbora, na vlast u Hrvatskoj dolazi Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Zajedno sa svojim liderom Tuđmanom donosi prve institucionalne i zakonodavne okvire vezane uz medije¹⁰. Neki teoretičari smatraju to demokratskim iskorakom, ali naglašavaju izuzetnu upletenost vlasti u programski sadržaj HRT-a (Zgrabljčić, 2003). „Vlast je vjerovala da je samim demokratskim izborima zadovoljena demokracija i da je na tim izborima vladajućoj stranci dodijeljeno legitimno pravo da odlučuje u ime interesa javnosti“ (Zgrabljčić, 2003: 63). Sve se to događalo u izrazito teškim ratnim okolnostima gdje je nositeljima vlasti bilo jasno kako HRT može „postati moćno oružje koje će poslužiti homogenizaciji nacije“ (Šalković, 2000: 23). Ratno razdoblje nezahvalno je za prosudbu objektivnosti, ali tadašnji urednik Damir Matković rekao je da „je jasno kako HTV služi jednoj političkoj ideji“ (Matković, 2000, cit. prema Šalković, 2000: 24). Izgovor za takvo stanje bio je rat, a u kasnijim godinama monopol HRT-a na medijskom tržištu u Hrvatskoj označavao je zlatni gral u rukama vladajuće političke opcije (Perišin, 2010). Razdoblje je to „re-nacionalizacije, što Splichal (2000) ističe kao fazu zadržavanja nadzora nad elektroničkim medijima, dakle i javnim medijima“ (Zgrabljčić, 2003: 69). Sadržajno je, tijekom 90-ih, uslijedila i promjena programske sheme HRT-a. Prvi televizijski program postaje „ozbiljan, služben, pretežno informativno-obrazovnog sadržaja“, dok je Drugi program sadržajno bio namijenjen onima koji su se željeli opustiti uz „sportske emisije,

⁸ <https://www.hrt.hr/hrt/o-hrt-u/> (pristupljeno 9.4.2019.)

⁹ <https://www.hrt.hr/hrt/povijest-hrt-a/> (pristupljeno 9.4.2019.)

¹⁰ „Sabor RH prihvaća 1990. godine Zakon o Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji Hini i iste godine Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji (najčešće mijenjan – 1991., 1992., 1993. i 1996.), zatim Zakon o telekomunikacijama (1994) kojim je definiran hrvatski radiodifuzni sustav (...) Godine 1990. Zakonom o Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji (NN, 1990/31), kao “republička organizacija” osnovana je Hina“ (Zgrabljčić, 2003: 64).

zabavne serije, show programe i slično“¹¹. Nakon izbora 2000. na vlast dolazi „umjereno lijeva koalicija stranaka“ (Zgrabljic, 2003: 66). Oni, kako bi ispunili predizborno obećanje o većim medijskim slobodama, posežu za regulacijom HRT-a i tako započinje razdoblje veće uključenosti javnosti u medijske procese (Zgrabljic, 2003). Godine 2001. na snagu stupa Zakon kojim se HRT proglašava javnom ustanovom „koja “promiče interese javnosti”, “odgovara javnosti” (...) te samostalno upravlja svojim radom bez političkog upletanja“ (Zgrabljic, 2003: 67). Nova vlast potaknula je i promjene Zakona o telekomunikacijama iz 1999. godine. Sve ove promjene označile su tek prve korake u transformaciji HRT-a u javni servis (Zgrabljic, 2003). Šalković navodi kako je „kasnih devedesetih, HTV-ov program ipak relativno kvalitetno pokriva sve staleže i sve sfere ljudskog djelovanja“ (Šalković, 2000: 28). Programske obaveze danas propisuje Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji u kojem se navodi kako „HRT u svojim programima mora zadovoljiti interese javnosti na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te osigurati odgovarajuću zastupljenost informativnoga, umjetničkog, kulturnog, obrazovnog, dječjeg, zabavnog, športskog i drugog sadržaja“ (Zakon o HRT, 2010).

2.3.2. Javni servis u Srbiji

Za Srbiju je karakterističan dualni model javnog servisa kojeg čini Republički javni servis tj. Radio-televizija Srbije (RTS) te Pokrajinski javni servis tj. Radio-televizija Vojvodine (RTV). Njihova zadaća je da kroz informativni, obrazovni i zabavni sadržaj ostvaruju interes javnosti (Valić Nedeljković, 2016). Rad RTS-a zasniva se na šest osnovnih načela: „(1) *istinito, nepristrano, potpuno i blagovremeno informiranje; (2) nezavisnost uređivačke politike; (3) nezavisnost od izvora financiranja; (4) zabrana svakog oblika cenzure i nezakonitog utjecaja na rad javnog medijskog servisa, redakcije i novinara; (5) primjena međunarodno priznatih normi i principa, a naročito poštovanje ljudskih prava i sloboda i demokratskih vrijednosti; (6) poštovanje profesionalnih standarda i kodeksa*“ (Dobrašinović, 2015: 21). Glavna tijela RTS-a su Upravni odbor i generalni direktor. Temeljne zadaće Upravnog odbora su kreiranje Statuta te imenovanje i smjena generalnog direktora javnog servisa. Devetero članova, na mandat od pet godina, imenuje Regulatorno tijelo za elektronske medije (Regulatorno telo za elektronske medije) tzv. REM. Generalni direktor zastupa i predstavlja RTS te je on ključna osoba zadužena za operativne poslovne procese.

¹¹ <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/h/hrvatska-radiotelevizija-u-domovinskom-ratu/> (pristupljeno 9.4.2019.)

Upravni odbor imenuje ga na četiri godine (Dobrašinović, 2015). Aktualni generalni direktor je Dragan Bujošević. Radio-televizija Srbije trenutno okuplja tri televizijska nacionalna programa i jedan satelitski (RTS1, RTS2, RTS3, RTS SAT), internetske platforme te četiri radijska programa (Radio Beograd 1 i 2, Beograd 202, Treći program Radio Beograda)¹². Razlike između radijskih i televizijskih programa najviše su bile uočljive tijekom devedesetih godina.

Raspad socijalizma na području Jugoslavije, smrt predsjednika Josipa Broza te politička i ekonomska kriza dovode do eskalacije nacionalizma. U procesu raspirivanja dodatnih tenzija sudjeluju i mediji u regiji, dok se jedan maleni dio medija pokušava oduprijeti diktaturi političkih elita. Spomenuta podjela ogleda se u tadašnjem poduzeću Radio-televizija Beograd. Dok se radio s jedne strane kritički odnosi prema režimu i načinu na koji se vlada, televizija se s druge strane „i dalje poslušnički drži službene politike i doprinosi narušavanju odnosa s drugim republikama i narodima“ (Veljanovski, 2005: 216). U prosincu 1990. u Srbiji se održavaju prvi višestranački izbori. Razdoblje je to „izrazite zloupotrebe medija koji su do tada sloveli kao državni“ (Veljanovski, 2005: 217). Nakon izbora uslijedile su demonstracije političke opozicije te sukobi s policijom upravo zbog nezadovoljstva upravljanjem i radom državne televizije koju su nazvali „TV Bastilja“. Burni događaji završeni su priznanjem vlasti da je Televizija Beograd za vrijeme izbora radila neobjektivno, a smijenjeno je i cijelo vodstvo televizije, ali tu nije kraj nezadovoljstvu javnosti. U srpnju 1991. usvaja se Zakon o radiju i televiziji kojim se tri radio-televizijska centra u Srbiji (Radio-televizija Novi Sad, Beograd i Priština) spajaju u Radio-televiziju Srbije. „Time započinje najtamnija era državne radio-televizije u Srbiji“ (Veljanovski, 2005: 218). Sve članove upravnog odbora, ali i generalnog direktora birala je Vlada što je u potpunosti otvorilo vrata utjecaju režima Slobodana Miloševića. Najviše se to ogledalo u informativnom programu radija i televizije gdje se stavovi suprotni od stavova vladajućih nisu spominjali, a vladao je govor mržnje. „Sve do demokratskih promjena (...) krajem 2000. godine, RTS je bio najutjecajniji propagandni mehanizam tadašnje vlasti“ (Veljanovski, 2005: 219). Na izborima pobjeđuje opozicija i odmah započinje s pripremom novih zakonskih regulativa vezano uz medije, a u cijeli proces uvode do tada nepoželjne aktere iz civilnog sektora. Sve kulminira usvajanjem Zakona o radiodifuziji 2002. koji predviđa transformaciju RTS-a iz državnog poduzeća u javni servis (Veljanovski, 2005). Točnije, „Zakon o radiodifuziji predvidio je transformaciju državne

¹² <http://www.rts.rs/page/rts/sr/javniservis/story/279/ko-upravlja-rts-om/67325/ko-upravlja-rts-om.html> (pristupljeno 11.4.2019.)

Radio-televizije, onog RTS koji je osnovan 1991. godine, u Javni servis, zapravo (...) u Republičku i Pokrajinske radiodifuzne ustanove“ (Veljanovski, 2009: 20). Nove zakonske promjene predviđale su i drugačiji proces odabira članova Upravnog odbora RTS-a koji imaju zadaću odabira generalnog direktora te ostalih aktera na rukovodećim položajima (Veljanovski, 2005). Krajem 2003. u Srbiji se održavaju prijevremeni parlamentarni izbori, vlast se mijenja i svojim dolaskom odmah imenuje novog generalnog direktora RTS-a čime je u potpunosti narušen zakon donesen godinu dana ranije. Kao opravdanje za ovaj potez pronalaze u Zakonu o javnim poduzećima naglašavajući kako se RTS još uvijek nije transformirao iz javnog poduzeća u javni servis. No, nije to jedini problem RTS-a. Tu je i nikad implementirani model financiranja putem pretplate što označava nužnost uplitanja države kako bi se ostvarila financijska stabilnost kompanije, što istovremeno označava uplitanje države i u sadržajni aspekt programa (Veljanovski, 2005). U kolovozu 2014. usvaja se Zakon o javnim medijskim servisima koji „obavezuje Radio-televiziju Srbije (RTS) i Radio-televiziju Vojvodine (RTV) da kao mediji osnovani od građana, financirani od građana i kontrolirani od građana kroz svoje informativne, obrazovne i zabavne sadržaje ostvaruju javni interes“ (Valić Nedeljković, 2015: 2). Novi zakon predviđa i financiranje javnog servisa iz državnog budžeta što se u potpunosti kosi s osnovnom pretpostavkom kako je za postizanje primarne neovisnosti javnog servisa potrebno financiranje putem pretplate (Valić Nedeljković, 2015). Uz sve to, aktualnu vlast u Srbiji autori deklariraju kao izrazito populističku, koju karakterizira ne prihvaćanje kritičkih, nepristranih i pluralističkih medija, ne poticanje javnog diskursa o važnim pitanjima već nastojanje potpunog prihvaćanja i promidžbe stavova vođe (Matić, 2018). „Populističkom režimu su mediji potrebni samo u ulozi gramofona i megafona – ponavljanja i pojačavanja poruka vođe, koji reprezentira narodnu volju“ (Matić, 2018: 56). Osnovnih je 15 strategija kojima stranka SNS (Srpska napredna stranka) medije, pa tako i RTS, stavlja u službu ostvarivanja svojih ciljeva. Između ostalog navodi se kako državne medije preuzimaju privatni vlasnici bliski vlasti, kako država urušavanjem medijskog tržišta povećava financijsku ovisnost medija što štetno utječe na kvalitetu sadržaja te na sve veću medijsku komercijalizaciju, vlasništvo nad medijima je netransparentno, loši su zakonski okviri koji reguliraju političko oglašavanje, članovi upravnih odbora javnih servisa biraju se iz redova bliskih vlasti, kritički mediji se diskriminiraju tako da im se uskraćuju informacije, a istovremeno se te medije, kao i njihove novinare, javno proziva kao neprijatelje društva (Matić, 2018). Utjecaj politike nije jedini problem javnog servisa u Srbiji. Naime, RTS u dovoljnoj mjeri ne ispunjava svoje programske obaveze. Tako kronično nedostaje sadržaja namijenjenog nacionalnim manjinama

(Veljanovski, 2009). Radio-televizija Srbije najviše proizvodi sadržaje informativnog programa (Matić, 2009). Takva informacija ne čudi s obzirom na to da je glavna okosnica kanala RTS1 upravo središnja informativna emisija Dnevnik 2 koja je ujedno i najgledanija emisija, prema podacima iz veljače 2019. godine, na svim televizijama u Srbiji¹³.

2.4. Središnje informativne emisije HRT-a i RTS-a

Emisija koja putem televizije rekapitulira najvažnije događaje u danu naziva se dnevno-informativnom emisijom zbog toga što je termin prikazivanja takvih emisija svakog dana jednak. Osnovna struktura svake dnevno-informativne emisije sastoji se od „najavne i odjavne špice, kratkih najava najvažnijih priloga (headlines)¹⁴, vijesti koje čita voditelj u studiju, a koje djelomično mogu biti pokriveno snimkom događaja ili grafikom, te od priloga koji su odvojeni najavama u studiju“ (Perišin, 2010: 72-73). Središnje informativne emisije najbolje pokazuju u kojoj je mjeri javni medijski servis neovisan te ostvaruje li interes javnosti ili je pak odani sluga vlasnicima političke i ekonomske moći u društvu (Valić Nedeljković, 2015).

Dnevnik je glavna informativna emisija javnog servisa u Hrvatskoj, a pod istim nazivom nekada su se emitirale i središnje informativne emisije radiotelevizijskih centara pod okriljem JRT-a (Perišin, 2010). Prvi Dnevnik Televizije Zagreb emitiran je u studenom 1956. godine, kada je službeno i započelo emitiranje tog programa. Bile su to kratke vijesti koje je vodio Ivan Hetrich. Kada je uspostavljena zajednička shema JRT-a, prvi je s redovitim emitiranjem Dnevnika počeo beogradski radiotelevizijski studio. Njihov Dnevnik preuzimali su svi ostali radiotelevizijski centri. Televizija Zagreb je 1963. započela s emitiranjem informativne emisije Jučer, danas, sutra. Dugi niz godina Dnevnik je u Hrvatskoj počinjao u 19.30 sati, a od 2015. godine pomiče se termin na 19 sati (Leksikon radija i televizije, 2016). Danas se na istom programu (HRT1) prikazuju još tri dnevno-informativne emisije (Dnevnik u podne, Vijesti u 17, Dnevnik 3)¹⁵. Kroz povijest, HRT je često mijenjao sadržajni koncept te vizualni identitet središnje informativne emisije, a noviteti su osobito dolazili promjenom stranačke garniture na vlasti. Nakon deset godina HDZ-ove vlasti i utjecaja na programsku politiku HRT-a, promjenom vlasti 2000., kada na čelo države dolazi SDP, najavljuju se sadržajne promjene u vidu većeg broja reportaža i istraživačkih priloga. Bitne se promjene u tom smislu

¹³ <http://www.rts.rs/page/rts/sr/CIPA/story/171/istrazivanje/3454446/gledanost-tv-programa-s-nacionalnom-pokrivenoscu-u-februaru-2019-.html> (pristupljeno 11.4.2019.)

¹⁴ pojam koji označava montirani blok najava najvažnijih priloga koji se emitira na početku informativne emisije (Perišin, 2010).

¹⁵ <https://raspored.hrt.hr/> (pristupljeno 24.4.2019.)

nisu dogodile zbog trajanja emisije podređenog oglašivačima, a jedino se promijenila scenografija i voditeljska lica (Perišin, 2010). U to vrijeme, Dnevnik je počinjao u 19.30 sati te je obično trajao oko 25 minuta, kako bi ostalo dovoljno vremena za emitiranje zasebnih segmenata u vidu sporta i vremenske prognoze. U veljači 2015. Dnevnik HRT-a bitno mijenja koncept. Trajanje emisije produljeno je na sat vremena (sa sportom i vremenskom prognozom) s ciljem da se tema dana obradi analitički i kroz više priloga, te da se uvede više reportaža¹⁶. Uvedena su dva voditelja, a promijenjeno je i vrijeme emitiranja - početak Dnevnika je u 19 sati. Nakon ponovne promjene vodstva Informativnog medijskog servisa HRT-a (IMS), najavljeno je kako će se vratiti vrijeme emitiranja na 19.30 sati, što se ipak nije dogodilo. Dnevnik kakvog danas poznajemo, vizualno i sadržajno, prikazuje se od 15. svibnja 2016. godine. Počinje u 19 sati, ponovno ima jednog voditelja, a njegovo trajanje je do 19.45 sati, nakon čega slijedi emisija Tema dana. Zaštitna lica emisije su Marta Šimić Mrzlečki, Đurica Drobac i Goran Brozović¹⁷. Dnevnik HRT-a tijekom 90-ih i u prvom desetljeću 2000-ih bio je najgledanija informativna emisija u zemlji (Perišin, 2010). Danas prema broju gledatelja teško može parirati Dnevniku komercijalne Nove TV, informativnoj emisiji koju je, prema posljednjim javno dostupnim podacima agencije AGB Nielsen, tijekom rujna 2018. pratilo preko pola milijuna gledatelja, dok središnji Dnevnik HRT-a nije ušao u top deset najgledanijih televizijskih sadržaja tijekom toga mjeseca (AGB Nielsen, 2018)¹⁸.

Dnevnik 2 Radio-televizije Srbije, za razliku od središnje informativne emisije u Hrvatskoj, puno je rjeđe mijenjano svoj vizualni identitet, a osim toga je i najgledaniji programski sadržaj u svojoj zemlji, uspoređujući televizijsku ponudu svih emitera u Srbiji. Prema istraživanju gledanosti iz veljače 2019. Dnevnik 2 RTS-a, na rang listi od 50 najgledanijih emisija u Srbiji, zauzima prvu poziciju¹⁹. Televizija Beograd započinje s emitiranjem Dnevnika 1959. godine „uspostavljanjem zajedničkog programa JRT-a (Televizije Beograd, Ljubljana, Zagreb)“ (Leksikon radija i televizije, 2016). Danas se središnja informativna emisija RTS-a, čiji su voditelji Branko Veselinović, Milica Nedić i Vladimir Jelić, prikazuje u 19.30 sati, njezino trajanje iznosi oko 30 minuta, a javni servis u

¹⁶ <https://www.jutarnji.hr/spektakli/ups/novi-format-novi-termin-novi-voditelji-nakon-skoro-40-godina-dnevnika-hrt-a-u-19.30-h-uskoro-odlazi-u-povijest/469801/> (pristupljeno 24.4.2019.)

¹⁷ <https://vijesti.hrt.hr/334495/dnevnik-hrt-a-od-15-svibnja-prikazuje-se-iz-najsuvremenijega-studija-u-europi-2> (pristupljeno 24.4.2019.); <https://www.jutarnji.hr/spektakli/domace-zvijezde/promjene-u-hrt-ovom-dnevniku-vracaju-se-durica-drobac-i-goran-brozovic-doznali-smo-sto-ce-ubuduce-raditi-mirjana-posavac-i-branimir-farkas/6547047/> (pristupljeno 24.4.2019.)

¹⁸ rezultati gledanosti tv sadržaja dostupni na: <https://www.aem.hr/istrazivanje-gledanosti-televizije/> (pristupljeno 12.7.2019.)

¹⁹ <http://www.rts.rs/page/rts/sr/CIPA/story/171/istrazivanje/3454446/gledanost-tv-programa-s-nacionalnom-pokrivenosc-u-februaru-2019-.html> (pristupljeno 27.4.2019.)

Srbiji (RTS 1) proizvodi još i Jutarnji Dnevnik, Dnevnik s početkom u 12 i oko 22 sata te Dnevnik RT Vojvodine koji se emitira u 17 sati²⁰. U istraživanju sadržaja Dnevnika 2 RTS-a autorice Dubravke Valić Nedeljković, provedenom tijekom ožujka 2015. godine, navode se pozitivne strane kao tematski raznolike emisije kojoj politika nije u fokusu toliko kao ranije, a ekonomske teme sve su zastupljenije. Negativna komponenta emisije je velika sadržajna prisutnost nositelja vlasti, poglavito predsjednika Vučića koji je prema broju minuta najzastupljenija osoba u Dnevniku RTS-a. Žene i socijalno ugroženi stanovnici nisu poželjni govornici u emisiji, a uočena je i izrazita lokalna centraliziranost vijesti koje najviše obrađuju teme s područja grada Beograda (Valić Nedeljković, 2015).

²⁰ <http://www.rts.rs/page/tv/sr/broadcast/20/rts1.html?null=&month=4&year=2019&day=22&> (pristupljeno 27.4.2019.)

3. ISTRAŽIVANJE

3.1. Fokus istraživanja

Predmet interesa je kako dva javna televizijska servisa, u ovom slučaju HRT i RTS, izvještavaju o važnim i pomalo društveno osjetljivim događajima u zemlji. Prema vlastitoj procjeni autora i prema učestalosti objavljivanja pojedinih tema u medijima, u razdoblju od 2018. do 2019. godine, odabrana su dva društveno-politička događaja, koja su kroz različite forme bila istaknuta u medijima. Za Hrvatsku je odabrana tema kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela, koja je na kraju bila neuspješna, a za Srbiju je odabrana tema prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. U Hrvatskoj je proces kupovine izraelskih borbenih zrakoplova F16, u konačnici i prisilno odustajanje od tog posla, događaj koji je obilježio kraj 2018. i početak 2019. godine. U Srbiji, prosvjedi protiv državnog vrha obilježili su 2019. godinu, uzburkali su medijsku scenu, a utjecaj su imali i na izvještavanje hrvatskih medija čiji su novinari postali nepoželjna lica za nositelje srbijanske vlasti. U analizi novinarskog izvještavanja, u središnjim informativnim emisijama javnih servisa u Hrvatskoj i Srbiji, kombinirano su korištene analize sadržaja i narativa. Osim analize izvještavanja pojedinog javnog servisa o događaju iz svoje zemlje, na kraju rada prilaže se i analiza izvještavanja pojedinog javnog servisa o događaju iz druge zemlje tj. kako je HRT pratio prosvjede u Srbiji te kako je RTS i u kojoj mjeri izvještavao o nabavi borbenih zrakoplova u Hrvatskoj.

3.1.1. Hrvatska kupovina borbenih zrakoplova F16

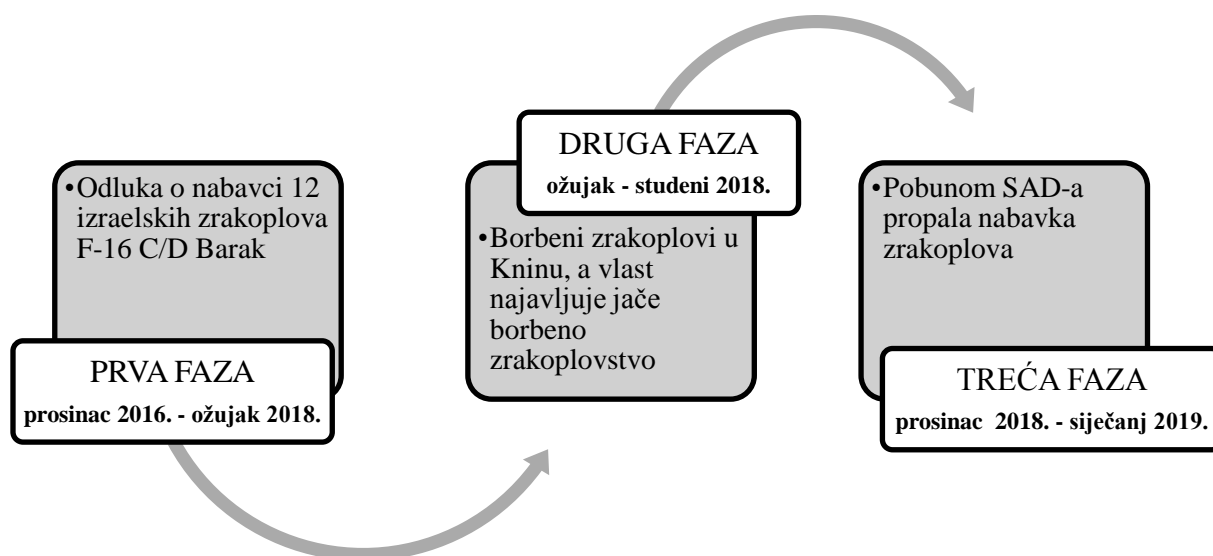
Kada je ministar obrane Damir Krstičević, u prosincu 2016. godine, izjavio da je Hrvatskoj potrebna obnova ratnog zrakoplovstva, započeo je proces nabave borbenih aviona koji su trebali do 2022. zamijeniti postojeće letjelice MiG 21. U listopadu 2017. svoje su ponude predstavili izaslanici Grčke, Izraela, Švedske i SAD-a, a konačna odluka donesena je 29. ožujka 2018. godine. Vlada se, nakon preporuke Vijeća za obranu, odlučila na kupovinu 12 zrakoplova F16 Barak od Izraela u iznosu od 2,9 milijardi kuna. Valja naglasiti kako spomenuti zrakoplovi nisu novi, već rabljeni i doručeni izraelskom borbenom tehnologijom, koja je uključivala i NATO kompatibilnu opremu. Hrvatski premijer Plenković zaključio je kako ova odluka donosi veću sposobnost ratnog zrakoplovstva te da ujedno označava osnaživanje partnerstva između SAD-a, Izraela i Hrvatske. S time se složio i izraelski premijer Netanyahu. Na nebu iznad Knina tri su borbena zrakoplova, u kolovozu 2018.

godine, po prvi puta letjela hrvatskim nebom. Ali već nekoliko mjeseci nakon toga, kada je posao bio dogovoren i kada se samo čekalo odobrenje američke vlade izraelskoj, vezano uz isporuku borbenih zrakoplova, započeli su prvi ozbiljniji problemi. Naime, u prosincu 2018. mediji su objavili kako administracija Donalda Trumpa blokira prodaju zrakoplova Hrvatskoj. Razlog tomu bila je tehnološka nadogradnja aviona s kojom se američka strana nije slagala, a na koju je imala intelektualno vlasništvo. Ministar Krstičević u početku je negirao medijske napise, govoreći kako je upravo SAD dao odobrenje Izraelu da Hrvatskoj ponudi zrakoplove, da bi par dana nakon toga rekao kako od Izraela ne prihvaćaju drugačije zrakoplove od ranije dogovorenih i da za njih neće izdvojiti više novca. Vlada je potom zatražila očitovanje Izraela i SAD-a te je odlučila kako će nakon toga donijeti odluku o konačnom ishodu cijelog procesa. Američki portal *Axios* prvi je u prosincu, pozvavši se na izraelski izvor, objavio kako prodaja zrakoplova Hrvatskoj nije moguća, a razlog tomu bio je američki ministar obrane Mattis koji nije želio odustati od zahtjeva da se Hrvatskoj isporuče avioni bez ugrađene tehnologije. Izrael je 10. siječnja službeno izvijestio Zagreb kako neće moći ispuniti potpisan sporazum o isporuci višenamjenskih borbenih zrakoplova, čime je nabava službeno i propala. Javnost je tada bila zabrinuta je li Hrvatska strana u cijelom procesu izgubila novac predviđen za zrakoplove. Vlast je smirivala situaciju govoreći kako novac nije potrošen te da će biti preusmjeren za ponovnu nabavu zrakoplova novog ponuđača²¹.

Cijeli proces može se podijeliti u tri ključne faze (grafika br. 1). Prva faza uključuje razdoblje od prosinca 2016. godine, kada je ministar Krstičević izjavio da je Hrvatskoj potrebna obnova ratnog zrakoplovstva, pa do ožujka 2018. godine, kada je službeno i donesena odluka kako Hrvatska kupuje 12 zrakoplova F16 od Izraela. Drugu fazu karakteriziraju ponajprije afirmativne poruke hrvatske i izraelske strane o jačanju međusobnih gospodarskih i političkih odnosa, a u kolovozu 2018. izraelski avioni i po prvi puta dolaze u posjet Hrvatskoj. Cijeli proces završava u trećoj fazi kada je Izrael početkom 2019. službeno obavijestio Hrvatsku kako ne mogu ispoštovati dogovor sklopljen 10 mjeseci ranije.

²¹ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a361577/Krsticevic-se-njima-hvalio-preletali-su-Knin-na-kraju-je-sve-propalo-Kronologija-dogadjaja-okolo-nab.html> (pristupljeno 25.1.2019.)

Grafika br. 1 Kronologija kupovine borbenih zrakoplova F16 (Izvor: Hr.n1info.com)

3.1.2. Prosvjedi „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ u Srbiji

U studenom 2018. godine, na platou ispred Filozofskog fakulteta, započeo je prvi beogradski prosvjed pod nazivom "Stop krvavim košuljama", koji se od 8. prosinca kontinuirano održavao svake subote. Prosvjedne šetnje tako su nazvane zbog napada na osnivača oporbenog Saveza za Srbiju Borka Stefanovića. Osnovni uvjeti prosvjednika, osim pronalaženja krivca za napad, bili su odlazak s vlasti predsjednika Vučića i njegove stranke SNS te ostvarivanje uvjeta za slobodne demokratske izbore, što u prvom redu podrazumijeva neovisne medije, a poglavito javni servis. Aleksandar Vučić odbio je prihvatiti sve zahtjeve prosvjednika pa iako ih se, prema njegovim riječima, okupi i pet milijuna. Ova izjava potaknula je organizatore da treću prosvjednu šetnju nazovu „1 od 5 miliona“²². Prosvjedi zbog svoje masovnosti postaju i glavni interes medija u regiji. Dragan Nikolić, novinar Hrvatske radiotelevizije koji je izvještavao iz Beograda, optužen je kako je „huškao“ javnost. Ove kritike uputio mu je srbijanski ministar unutarnjih poslova Nebojša Stefanović, a u obranu Nikolića stala je Koalicija novinarskih udruga u Srbiji te i sami prosvjednici²³. Osim građana u Beogradu, svoj glas protiv aktualnog predsjednika podižu, između ostalog, građani Novog Sada, Niša, Zaječara, Šapca. Na petom po redu protestu upućeno je pismo direktoru

²² <http://hr.n1info.com/Regija/a354271/Prosvjed-Stop-krvavim-kosuljama-u-Beogradu.html> (pristupljeno 26.1.2019.);

<http://hr.n1info.com/Regija/a354369/Vucic-porucio-oporbi-da-nece-ispunjavati-zahtjeve-s-ulice-i-da-ga-mora-pobijediti-na-izborima.html> (pristupljeno 26.1.2019.)

²³ <https://vijesti.hrt.hr/479813/srbijanski-novinari-osudili-napade-na-reportera-hrt-a> (pristupljeno 26.1.2019.)

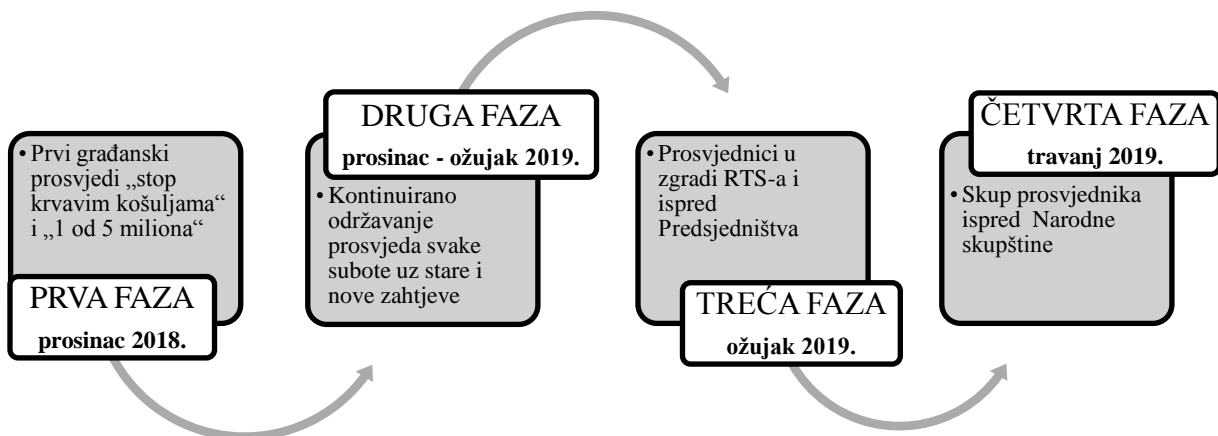
RTS-a Bujoševiću, u kojem traže njegovu smjenu te ga upozoravaju kako su građani ti kojima javni servis treba služiti, a ne podilaziti nositeljima političke vlasti. Građani su tijekom sedmog prosvjeda, predvođeni glumcima Branislavom Trifunovićem i Nikolom Kojom, zatražili i sastanak s čelnim ljudima RTS-a, do čega nije došlo²⁴. Prosvjed održan 16. ožujka 2019. potpuni je zaokret u odnosu na mirne prosvjede održavane tjednima ranije. Toga je dana, tijekom 15. prosvjeda u nizu, skupina građana ušla u zgradu Radio-televizije Srbije, predvođena vođom pokreta Dveri Boškom Obradovićem te jednim od osnivača Saveza za Srbiju Draganom Đilasom. Imali su samo jedan ključni zahtjev, a to je da se RTS, kako oni kažu, vrati narodu. Zahtijevali su i uživo uključenje u program što im nije dopušteno. Ubrzo je policija počela iznositi prosvjednike iz zgrade, pri čemu je došlo i do međusobnog sukoba. Prosvjednici su još neko vrijeme ostali ispred RTS-a, a onda su najavili okupljanje kod zgrade Predsjedništava, jer je na tom mjestu predsjednik Vučić najavio obraćanje javnosti. Idućeg dana nešto prije 12 sati, prosvjednici su se tamo i okupili te su glasno prosvjedovali. Prosvjednici su srušili sigurnosne ograde i tako došli do samog ulaza u zgradu. Za to vrijeme javnosti se obraćao predsjednik Vučić koji je naglasio kako nikome neće dopustiti da nasiljem ugrožava bilo koju osobu. Paralelno s Vučićem, ispred zgrade svoje govore držali su i vođe samog prosvjeda. Tako je Borko Stefanović zatražio ostavke svih nositelja vlasti, dok je Vuk Jeremić prognozirao kako do Uskrsa Vučić više neće biti predsjednik. Prosvjedna kolona potom se uputila ispred policije koja je uhitila neke od prosvjednika, a za koje je, nakon ultimatumu Obradovića, predsjednik Vučić zatražio oslobođenje. Najviše okupljenih građana bilo je na 19. prosvjedu održanom 13. travnja 2019. pod nazivom „Svi kao jedan – 1 od 5 miliona“. Prema policijskim procjenama, više od 7300 prosvjednika tražilo je uvjete za poštene izbore, novu upravu Regulatornog tijela za elektroničke medije te uređivačku i tehničku rekonstrukciju javnih servisa u Srbiji²⁵.

²⁴ <http://hr.n1info.com/Regija/a367484/Poceo-deveti-prosvjed-1-od-5-milijuna-u-Beogradu.html> (pristupljeno 14.3.2019.)

²⁵ <http://hr.n1info.com/Regija/a393140/Prosvjedni-skup-u-Beogradu-uz-poziv-na-veliko-okupljanje-13.-travnja.html> (pristupljeno 20.5.2019.); <http://hr.n1info.com/Regija/a394804/Prosvjed-u-Beogradu-Vlasti-rok-do-petka-da-se-ocituje-o-zahtjevima.html> (pristupljeno 20.5.2019.); <http://hr.n1info.com/Regija/a378166/U-Beogradu-se-sprema-novi-prosvjed-Vucic-se-u-podne-obraca-javnosti.html> (pristupljeno 17.3.2019.); <http://hr.n1info.com/Regija/a378126/Smiruju-se-prosvjedi-ispred-RTS-a-Vucic-se-u-nedjelju-obraca-javnosti.html> (pristupljeno 17.3.2019.); <http://hr.n1info.com/Regija/a378196/UZIVO-Prosvjednici-krenuli-u-setnju-do-zgrade-policije-u-kojoj-je-uhiceni-mladic.html> (pristupljeno 17.3.2019.); <http://hr.n1info.com/Regija/a378368/Ne-postoje-neki-rokovi-koje-moze-dati-neki-fasist.-Tko-si-ti-da-dajes-rokove.html> (pristupljeno 18.3.2019.)

Prva faza prosvjeda (grafika br. 2) započela je u prosincu 2018. godine, prvo pod nazivom „Stop krvavim košuljama“ zbog napada na Borka Stefanovića, a potom „1 od 5 miliona“, nakon izjave predsjednika Vučića. U drugoj fazi prosvjedi se kontinuirano održavaju svake subote, od platoa ispred Filozofskog fakulteta pa preko glavnih beogradskih ulica, uz osnovni zahtjev za smjenom vlasti te za održavanjem slobodnih demokratskih izbora. Trećom fazom dolazimo do kulminacije prosvjeda kada građani, nezadovoljni razinom slobode medija u državi, upadaju u zgradu javnog servisa, a potom i prosvjeduju ispred zgrade Predsjedništva tijekom obraćanja predsjednika Vučića javnosti. Nekolicinu prosvjednika policija privodi, a potom i pušta na slobodu. Posljednja faza donosi najmasovniji skup ispred Narodne skupštine gdje su zahtjeve prema vlasti uputile brojne javne osobe, lideri oporbe te više od 7000 okupljenih građana.

Grafika br. 2 Kronologija održavanja prosvjeda u Srbiji (*Izvori: Hr.n1info.com; Index.hr*)

3.2. Cilj istraživanja

Temeljni cilj istraživanja je pokazati sadržaj, formu i način izvještavanja Hrvatske radiotelevizije na temu propale nabavke borbenih zrakoplova F16 te Radio-televizije Srbije na temu prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. Analiza sadržaja za cilj ima pokazati kolika je zastupljenost određene teme, koje oblike televizijskog izražavanja javni servisi najviše koriste dok izvještavaju, zatim zadržavaju li se više na dubinskom ili površnom izvještavanju te u kojoj mjeri imaju izražen povoljan/nepovoljan (kritički) odnos prema temi, dok analiza narativa na konkretnom primjeru priloga ima za cilj pokazati kako novinar

oblikuje priču te koje se poruke, kombinacijom slike i tona, šalju u javnost. Analiza sadržaja pokazat će i koji su politički akteri najzastupljeniji govornici tj. izvori informacija i kreatori mišljenja o pojedinoj temi, na pojedinom javnom servisu i to prema zastupljenosti njihovih tonova, citata, parafraza.

3.3. Istraživačka pitanja

Oslanjajući se na cilj ovog istraživanja, postavljena su tri istraživačkih pitanja:

1. Kako je tema kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela, prema zastupljenosti teme, povoljnom/nepovoljnom odnosu prema temi, dubini/površnosti obrade, glavnim akterima te novinarskim narativom, prezentirana u središnjem Dnevniku HRT-a?
2. Kako je tema prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“, prema zastupljenosti teme, povoljnom/nepovoljnom odnosu prema temi, dubini/površnosti obrade, glavnim akterima te novinarskim narativom, prezentirana u središnjem Dnevniku 2 RTS-a?
3. Prema zastupljenosti teme, povoljnom/nepovoljnom odnosu prema temi, dubini/površnosti obrade, glavnim akterima te novinarskim narativom, kako je HRT izvještavao o prosvjedima u Srbiji, a kako RTS o kupovini zrakoplova F16 od Izraela?

3.4. Istraživačke metode

Analiza sadržaja i analiza narativa odabrane su metode za provedbu ovog istraživanja. Analiza sadržaja pripada skupini kvantitativnih istraživanja koje karakterizira mogućnost da uočene „osobine izmjerimo i brojčano izrazimo i tako ih učinimo dostupnima statističkoj obradi“ (Lamza Posavec, 2011: 5). Kvantitativne metode proučavaju već istraživane pojave u svrhu provjere određene teorije ili hipoteze te zbog identifikacije istraživane pojave od strane objektivnog istraživača koji deduktivnim procesom spoznaje dobiva numeričke rezultate koji se odnose na predmet znanstvenog istraživanja (Lamza Posavec, 2011: 7-9). Kvantitativna analiza sadržaja je „objektivna istraživačka metoda koja omogućava da se osobine tekstualnog ili slikovnog (vizualnog) materijala izraze u kvantitativnim pokazateljima“ (Lamza Posavec, 2011: 106). Lamza Posavec (2011: 105) naglašava kako su analize sadržaja desk-metode jer „već prije zabilježeni podaci se analiziraju i sistematiziraju prema kriterijima koje postavlja istraživač i koji su u skladu s ciljevima i svrhom istraživanja“. Tako se najčešće analizom

sadržaja proučavaju knjige, pjesme, televizijske i radijske emisije, filmovi, fotografije i ostalo. Tijekom 17. i 19. stoljeća provedena su prva istraživanja povezana sa sadržajem koji se objavljuje u medijima, a tijekom 20. stoljeća „metodu kvantitativne analize sadržaja značajno su razvili američki znanstvenici Harold Lasswell, Paul Lazarsfeld i Bernard Berelson, primjenjujući ju u proučavanju karakteristika i poruka pisane građe koja je služila u ratno-propagandne svrhe“ (Lamza Posavec, 2011: 107). Analiza sadržaja se u ovom radu primjenjuje zbog svoja dva, od tri, ključna cilja koja su postavili Lazarsfeld (1948) i Berelson (1952). Prvo, kako bi se analizirale karakteristike medijskog sadržaja koje se mogu „odnositi na osnovnu tematiku analizirane građe, način obrade tema, prostornu i vremensku situiranost sadržaja, glavne aktere opisanih pojave ili događaja“ (prema Lamza Posavec, 2011: 108). Drugo, kako bi se analizirale osobine autora koji taj sadržaj proizvode, a to se u prvom redu tiče njihovih moralnih načela te vrijednosti za koje se zalažu (Lamza Posavec, 2011: 108). Analizu narativa Bordwell i Thompson (1990: 55) definiraju kao "niz događaja koji su uzročno-posljedično povezani, a događaju se u određenom vremenu i prostoru" (cit. prema Gillespie, 2006: 81). Prema Todorovu svaki narativ ima svoju strukturu i sastoji se od uvoda, zatim slijedi poremećaj koji dovodi do zapleta i vrhunca narativa te na kraju dolazi rasplet i završetak. "Prijelazi iz jedne u drugu fazu, prekretnice narativa, uključuju ključne događaje koji mijenjaju tijek akcije narativa" (Gillespie, 2006: 97). Analiza medijskog narativa važna je kako bismo prepoznali različite slike koje mediji tvore o svijetu u kojem živimo, a ona „uključuje detaljnu analizu govora (riječ po riječ), analizu slike (kadar po kadar) te analizu zvuka (ton po ton)“ (Car i Osmančević, 2016: 9). Medijski narativi pokazuju audiovizualne simbole koje autor priče odabire i koje pritom „smatra da njegova ciljana publika najbolje razumije (oni koji su im dostupni u njihovu kulturološkom univerzumu (...)) i tako (...) nastoji 'zatvoriti' i 'usmjeriti' njezino dekodiranje (smanjiti raznolikost shvaćanja poruke), te osigurati da publika poruku razumije na željeni način (čime nastoji izazvati željeno ponašanje ciljane publike)“ (Krajina, 2011: 5). Medijski narativi često su „neodvojivi od okvira medijskog teksta, kao i od medijskog diskursa koji se iz tog medijskog teksta može iščitati“ (Car i Osmančević, 2016: 10). Prema Car i Osmanović (2016: 11) nekoliko je ključnih elemenata narativa televizijske vijesti, a to su uvod koji mora privući gledatelja (tzv. udica), središnji dio koji opisuje događaj i koji sve složenijim informacijama dovodi vijest do vrhunca i na kraju slijedi rasplet te efektan kraj.

3.5. Uzorak istraživanja i jedinica analize

Populaciju, na koje se ovo istraživanje odnosi, čine središnje informativne emisije HRT-a i RTS-a u razdoblju 2018. i 2019. godine. Uzorak se sastoji od 55 televizijskih priloga koji konkretno govore o temi kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela te prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ u Srbiji. Od toga, 19 televizijskih priloga (ukupnog trajanja 41,17 minuta) odnosi se na prvu temu, a 36 televizijskih priloga (ukupnog trajanja 89,97 minuta) na drugu temu. Jedinica analize je dakle televizijski prilog, koji je za potrebe ovog istraživanja definiran kao cjelina od najave u studiju informativne emisije pa do same odjave priloga (Valić Nedeljković, 2015: 5). U istraživanju ovog diplomskog rada, analizirani su prilozi koji se odnose na odabrane teme kao fokus istraživanja. Televizijski prilog je formalna karakteristika, a u emisiji može biti zastupljen kroz različite novinarske vrste tj. oblike televizijskog izražavanja (npr. izvještaj, reportaža, feature, javljanje uživo, intervju) (Perišin, 2010: 80-87). Za potrebe ovog istraživanja, analizirane su i kraće čitane vijesti (tzv. čitanci) koje su se pojavljivale kao tematske cjeline, a ne kao najava priloga.

4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

U razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine, tema kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela dominirala je medijskim prostorom u Hrvatskoj, pa tako i središnjim Dnevnikom HRT-a. U spomenutom razdoblju, unutar 19 središnjih informativnih emisija, HRT je emitirao 19 priloga na temu zrakoplova F16. U razdoblju od 8. prosinca 2018. do 13. travnja 2019. godine, tema prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ dominirala je medijskim prostorom u Srbiji. Dnevnik 2 Radio-televizije Srbije, u tom je razdoblju emitirao 28 središnjih informativnih emisija, a konkretnoj temi posvetio je 27 televizijskih priloga. Također, u dijelu rada analiziran je i način izvještavanja HRT-a o prosvjedima u Srbiji te RTS-a o zrakoplovima F16. Prije početka analize izvještavanja, za svaki događaj sastavljena je kronologija, tako da se točno prema datumima može vidjeti kako se pojedini događaj odvijao te jesu li toga datuma ti isti događaji bili uvršteni u sadržaj informativnih emisija javnih servisa. Potom je uslijedilo sastavljanje analitičke matrice, za analizu sadržaja, s elementima koji jasno određuju što je predmet traženja istraživača u svakom televizijskom prilogu. U matricu su upisani podaci: trajanje središnje informativne emisije, broj priloga koji se pojavljuje na odabranu temu, trajanje priloga, minutu u kojoj se prilog pojavljuje unutar emisije te koji je to prilog po redu unutar emisije, oblik televizijskog izražavanja (čitanač, izvještaj, javljanje uživo, intervju itd.), broj tonova (tonskih isječaka) koji se pojavljuju te jesu li to tonovi političkih aktera ili ne-političke javnosti. Osim toga, analizirana je i razina povoljnog/nepovoljnog odnosa autora prema događaju o kojem izvještava, prema uzoru na analitičku matricu Vesne Lamze Posavec, te koliko je taj odnos izražen i koliko dubinski autor ulazi u samu temu izvještavanja (Lamza Posavec, 2011:117). Analize sadržaja i narativa provedene su na video zapisima informativnih emisija dostupnim na službenim web portalima javnih servisa.

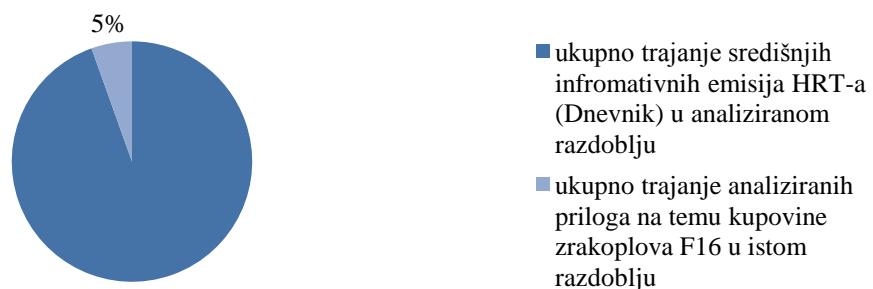
Prikaz rezultata istraživanja odvijat će se u tri skupine s obzirom na društveno-političke događaje koji su analizirani te pripadajući im javni servis. Tako će prvo biti prezentirana analiza izvještavanja HRT-a na temu kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela. Potom slijedi analiza izvještavanja RTS-a na temu prosvjeda u Srbiji. Na kraju slijedi prikaz kako je, i je li, HRT izvještavao na temu prosvjeda u Srbiji tj. RTS na temu kupovine zrakoplova F16.

4.1. Analiza izvještavanja o kupovini i neuspjehu nabave borbenih zrakoplova F16 u središnjem Dnevniku HRT-a

Kupovina borbenih zrakoplova F16 od Izraela bila je jedna od glavnih tema informativnih emisija hrvatskih medija još od 29. prosinca 2016. kada je ministar obrane Krstičević izjavio kako je Hrvatskoj potrebno modernije ratno zrakoplovstvo, a da će odluka o cijelom procesu biti donesena iduće godine. Ova tema u fokus hrvatskih medija ulazi u razdoblju od 29. ožujka 2018., kada je službeno i potvrđena kupovina 12 zrakoplova F16 od Izraela u iznosu od 2,9 milijardi kuna, do 10. siječnja 2019., kada je izaslanstvo Izraela došlo u Zagreb kako bi službeno potvrdilo da ne mogu dobiti odobrenje SAD-a za prodaju zrakoplova te da od cijelog procesa nabave neće biti ništa. U ovom poglavlju analiziran je način izvještavanja o spomenutoj temi u središnjoj informativnoj emisiji HRT-a (Dnevnik u 19.00 sati) u razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine. U istraživanju je, na pojedinim televizijskim priložima, upotrebljena kvalitativna analiza narativa s ciljem prepoznavanja načina na koji je HRT izvještavao na temu te koje je narativne elemente u izvještavanju koristio. Analiza narativa kombinirana je s kvantitativnom metodom analize sadržaja kako bi se obrađeni prilozi unutar informativne emisije stavili u širi kontekst. Ukupno je analizirano 19 televizijskih priloga na temu izraelskih zrakoplova F16, ukupnog trajanja 41,17 minuta.

Hrvatska radiotelevizija je ukupno 5,7% sadržaja svoje središnje informativne emisije, prosječnog trajanja 37,5 minuta, posvetila temi propale nabave zrakoplova F16, u razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine (druga i treća faza procesa kupovine), a najviše se koristila formom čitane vijesti (47%). Zastupljenost ove teme nije mala ako znamo da HRT u središnjem Dnevniku svakodnevno emitira priloge na više od deset različitih tema.

Grafika br. 3 Zastupljenost teme zrakoplova F16 u središnjem Dnevniku HRT-a (*Izvor: autor*)

Prosječno je u svakoj analiziranoj emisiji Dnevnika emitiran jedan prilog na temu kupovine borbenih zrakoplova F16, ali valja napomenuti kako je bilo informativnih emisija u kojima nije bilo ni jednog priloga (30. ožujka, 6. prosinca i 30. prosinca 2018.), a s druge strane bilo je i Dnevnika koji su emitirali više televizijskih priloga na spomenutu temu (29. ožujka, 2. kolovoza i 5. kolovoza 2018.). Uvidom u kronologiju događaja zaključuje se da HRT nije izvještavao o temi u trenutku:

(1) (30. ožujka 2018. - druga faza) kada je premijer Izraela Netanyahu za ovu kupovnu razmjenu rekao da pokazuje „snagu izraelske vojne industrije i jačanje postojećih odnosa Izraela i Hrvatske u više područja“²⁶. Tada su HRT-u bile važnije teme o Velikom petku, diplomatskom sukobu Rusije i SAD-a, gužvama na cestama, učiteljima koji su u strahu od gubitka radnih mjesta. Vjerske, vanjskopolitičke i demografske teme dobile su prednost u odnosu na temu modernizacije ratnog zrakoplovstva. O ovoj vijesti toga dana govorili su, između ostalih, Večernji list, N1 televizija, T-portal.

(2) (6. prosinca 2018. - treća faza) kada je američki portal Axios objavio kako administracija američkog predsjednika Trumpa ne dopušta prodaju 12 izraelskih zrakoplova Hrvatskoj. Ova informacija objavljena je oko 21 sat, stoga vijest o neuspjehu nabave zrakoplova F16 središnji Dnevnik HRT-a nije niti mogao imati u svom sadržaju. O toj temi bilo je riječi u Dnevniku emitiranom idućeg dana (7. prosinca 2018.).

(3) (30. prosinca 2018. - treća faza) kada je predsjednik Vlade Plenković u intervjuu za Večernji list prvi puta javno rekao da će poništiti odluku o kupovini u slučaju da Izrael neće isporučiti zrakoplove onakve kakvi su ranije dogovoreni. Ovo prvo javno priznanje premijera, o tome kako najavljavani „posao stoljeća“ može doživjeti debakl, nije bilo važno i za informativni program HRT-a. Oni su prednost dali gostovanju ministra financija Zdravka Marića te temi sigurnosti na cestama, a u Dnevniciima idućih dana glavna vijest bila je proslava Nove godine, a ne i intervju premijera.

Više televizijskih priloga na temu kupovine zrakoplova F16, prema kronologiji događaja, bilo je u trenutku:

(1) (29. ožujka 2018. - druga faza) kada je Vlada donijela službenu odluku o kupovini 12 borbenih zrakoplova F16. Tada se ova tema najprije pojavila u headlines-ima, najavi emisije

²⁶ <http://hr.n1info.com/Vijesti/a361577/Krsticevic-se-njima-hvalio-preletali-su-Knin-na-kraju-je-sve-propalo-Kronologija-dogadjaja-oko-nab.html> (pristupljeno 25.1.2019.)

na početku Dnevnika, kao prva, a pritom i najvažnija vijest tj. kao glavna točka emisije televizijskih vijesti.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik (29. ožujka 2018.):

Na ekranu je prvo snimka Vlade na sjednici, potom slijedi kadar vojnog zrakoplova i na kraju je krupni kadar bivše ministrice Martine Dalić.	OFF: <i>Vlada potvrdila kupnju izraelskih zrakoplova F16 i odbacila zahtjev oporbe za opoziv Martine Dalić.</i>
--	---

Rečenicom koju čujemo (glas voditelja Dnevnika) u headlines-ima (najavi glavnih vijesti u emisiji) sve se zasluge za modernizaciju ratnog zrakoplovstva pripisuju Vladi, bez da se u prvi tren spominje Vijeće za obranu koje je izdalo preporuku, cijena po kojoj se zrakoplovi kupuju te da je riječ o rabljenim zrakoplovima unaprijeđenim novom tehnologijom, a naglašava se i odlučan odnos vladajućih prema predstavnicima oporbe, ali na temu o opozivu ministrice Dalić.

Izvještaj o odluci za kupovinom 12 zrakoplova F16 ujedno je i prvi prilog u Dnevniku što pokazuje stav urednika koji temu zrakoplova F16 vidi važnijom od zahtjeva oporbe za opoziv ministrice Martine Dalić. Izvještaju je prethodila studijska najava voditelja Đurice Drobca:

„Vlada je potvrdila odluku Vijeća za obranu o kupnji 12 rabljenih izraelskih vojnih zrakoplova F16. Hrvatska će za njih platiti dvije milijarde i 900 milijuna kuna, a naše bi nebo trebali čuvati sve do sredine stoljeća“

U najavi se sada spominje kako je riječ o rabljenim zrakoplovima te se govori i o njihovoj cijeni, ali najava završava optimističnom izjavom koja u prvi plan postavlja našu sigurnost i tako se šalje jasna poruka o Vladi koja brine za svoj narod. U pozadini voditelja slika je zrakoplova koji uzlijeće i tako se ostavlja dojam kako, upravo ovim potezom kupnje rabljenih zrakoplova, cijelo ratno zrakoplovstvo „uzlijeće“ na višu razinu kao i vojna spremnost države.

Izvještaj Dajane Šošić u Dnevniku HRT-a (29. ožujka 2018.):

Total uzlijetanja vojnog zrakoplova. Zrakoplov u letu i krupni kadar pilota.	OFF: <i>Odlukom Vlade potvrđena je preporuka Vijeća obrane. Izraelski borbeni zrakoplovi</i>
---	--

<p>Ministar na sjednici Vlade.</p> <p>Zrakoplov prikazan s prednje strane. Arhivski crno-bijeli kadrovi preleta vojnih zrakoplova. Zrakoplov odlazi prema sunčevoj svjetlosti. Total uzlijetanja vojnog zrakoplova s piste.</p> <p>Premijer na sjednici Vlade.</p>	<p><i>F16, od 2020., bit će u rukama hrvatskih pilota.</i></p> <p>TON (Damir Krstičević, ministar obrane): <i>Ovo je povijesni dan za Hrvatsko ratno zrakoplovstvo. Zadržali smo sposobnost nadzora zračnog prostora i tradiciju borbenog zrakoplovstva. Ova odluka je priuštiva i u ovom trenutku najbolja za nas.</i></p> <p>OFF: <i>12 rabljenih F16 u Hrvatsku će doći prilagođeni NATO-vim standardima. Ova strateška odluka koja se godinama odgađala, smatra premijer, jača sposobnost hrvatskog ratnog zrakoplovstva u najmanje sljedećih 25 godina.</i></p> <p>TON: (Andrej Plenković, predsjednik Vlade): <i>Donosimo ju s punom odgovornošću i željom da na taj način osnažimo sposobnosti hrvatske vojske, da pridonosimo sigurnosti u našem širem području i da s ovim sposobnostima budemo još respektabilnija i članica NATO-a i članica Europske unije.</i></p>
--	---

U izvještaju novinarke Dajane Šošić korištena su dva tonska isječka predstavnika Vlade (premijer Plenković i ministar obrane Krstičević), a nije bilo tonova ne-političke javnosti, kao ni predstavnika opozicije. Novinarka je u off-u deskriptivno iznosila činjenice i temu je obradila pretežno površinski, pozivajući se na izjave predsjednika Vlade, bez dubljeg upliva u uzročno-posljedične veze i bez postavljanja teme u širi društveno-politički kontekst. Takvo površinsko izvještavanje novinara HRT-a karakteristično je za drugu i treću fazu procesa kupovine borbenih zrakoplova F16 od Izraela, ali valja naglasiti kako je u trećoj fazi (neuspjeh kupovine) bilo sve više priloga koji su dubinski obrađivali temu. Definicija

površinskog izvještavanja utemeljena je na prikazu analitičke matrice Vesne Lamze Posavec (2011:117), koja je poslužila kao primjer za analitičku matricu u ovom radu. Tamo se površinsko izvještavanje definira kao ono koje se bazira isključivo na deskripciji određene pojave ili događaja te kao ono koje ne ulazi u uzroke i posljedice, koje događaj kao takav može proizvesti, te se događaj ne postavlja u širi društveni kontekst. Jedan primjer površnosti u izvještavanju vidljiv je i u sljedećoj čitanoj vijesti, tzv. čitancu koji je emitiran u drugom dijelu Dnevnika (u 21.32 minuti), nakon priloga o baletu Gospoda Glembajevi, a prije vijesti o ne izglasavanju Zakona o arhivima.

Čitana vijest u Dnevniku HRT-a (29. lipnja 2018.)

„Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa neće pokrenuti postupak protiv Damira Krstičevića, Andreja Plenkovića i Kolinde Grabar-Kitarović koji su prijavljeni zbog nabave borbenih zrakoplova iz Izraela. Zaključilo je da je postupak proveden transparentno. Međutim, pokrenut će postupak protiv Milorada Pupovca zato što se na sjednici Savjeta za nacionalne manjine, prilikom odluke o dodjeli sredstava Srpskom narodnom vijeću, nije izuzeo iz glasanja.“

Čitana vijest, koja se odnosi na fokus istraživanja, ne donosi potpunu sliku o razlozima zbog kojih su spomenuti akteri prijavljeni te ne iznosi tko je izvršio prijavu i iz kojih razloga. Osim toga, čitana vijest ne preispituje ovu odluku povjerenstva te ne postavlja uzročno-posljedičnu vezu između cijelog procesa kupovine zrakoplova F16 i mogućih negativnih posljedica koje bi ta nabava mogla izazvati, već se površinskim izvještavanjem o odluci pokazuje kako HRT ne dovodi u pitanje ispravnost kupovine. Ovoj vijesti nije prethodilo/slijedilo sadržajno ništa vezano uz tu temu.

Više oblika televizijskog izražavanja, na temu zrakoplova F16, bilo je i u trenutku:

(2) (2. kolovoza 2018. - druga faza) kada su izraelski zrakoplovi po prvi puta sletjeli na tlo Republike Hrvatske. Tema je najprije spomenuta u najavi najvažnijih vijesti (headlines-ima), na početku Dnevnika.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik (2. kolovoza 2018.):

Kadrovi slijetanja borbenih zrakoplova F16 na prostor vojne baze, na prostoru nekadašnje	OFF: U Hrvatsku stigla tri izraelska borbena zrakoplova tipa F16/Barak. Dva će
--	--

Najavom se pokazuje napredak u procesu i kako se cijela kupovina razvija s obzirom na početnu fazu, a osim toga najavljuje se i podrška izraelskih snaga u obilježavanju Oluje čime se šalje poruka kako Izrael pozitivno gleda na vojne operacije koje je Hrvatska vodila u ratu. To sve prate stereotipni kadrovi zrakoplova koji naglašavaju njihovu moć i „grandioznost“. Potom je uslijedio čitanac, u kojem je rečeno isto što i u headlines-u, pokriven s kadrovima dolaska zrakoplova na prostor vojne baze Pleso, a koji je ujedno i najava javljanja uživo novinara Eugena Huska, koje je emitirano na polovini emisije.

Javljanje uživo Eugena Huska unutar Dnevnika HRT-a (2. kolovoza 2018.):

„U zagrebačkoj zračnoj luci Franjo Tuđman danas je simbolično pisana povijest Hrvatskog ratnog zrakoplovstva jer ovdje su sletjela prvi tri izraelska borbena zrakoplova F16/Barak. Avioni koji će od 2020., kada postanu dio hrvatske vojske, dobiti nova imena u znak legendarnih pobjeda hrvatske vojske u Domovinskom ratu. Zvat će se F16/Blijesak i F16/Oluja. I upravo na proslavi 23. obljetnice Oluje, građani će moći uživati u naletima ovih izraelskih borbenih zrakoplova. Oni će krilo uz krilo, simbolično kao ruku pod ruku, s hrvatskim MiG-ovima nadlijetati kninsku tvrđavu i to je zapravo najveća atrakcija ovogodišnje proslave. Izraelski zrakoplovi u Zagreb su stigli u sklopu posla kupnje višenamjenskih borbenih zrakoplova, ali i vojne suradnje između dviju zemalja...“

Ovim javljanjem uživo eksplicitno je verbalno formuliran povoljan, odobravajući stav novinara prema predmetu izvještavanja, jer se u prvi plan postavlja misao kako je ovime „pisana povijest Hrvatskog ratnog zrakoplovstva“ te da će građani „moći uživati u naletima“ zrakoplova koji će čuvati njihovu sigurnost. Na kraju javljanja uživo nizani su afirmativni tonovi predsjednika Vlade Plenkovića, zapovjednika ratnog zrakoplovstva Mikića, izaslanika Izraela Taggara, ministra obrane Krstičevića i ostalih. U tonovima nisu bili zastupljeni predstavnici oporbe ni „obični“ građani.

Različiti oblici televizijskog izražavanja, na temu zrakoplova F16, upotrijebljeni su i:

(3) (5. kolovoza 2018. - druga faza) kada su zrakoplovi F16 sudjelovali u svečanosti povodom obilježavanja Oluje u Kninu. Ta vijest je izdvojena u headlines-ima na početku emisije, kao jedna od najvažnijih vijesti dana.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik (8. kolovoza 2018.):

Prvo kadar kninske tvrđave na kojoj se vijori državna zastava, zatim kadar predsjednice države i premijera i na kraju kadar preleta zrakoplova F16.	OFF: <i>Na središnjoj proslavi u Kninu (...) sudjelovali i izraelski F16...</i>
---	---

Tonom se nepristrano spominje sudjelovanje zrakoplova F16 na proslavi u Kninu, a slikom dominira nekoliko odabranih kadrova (kadar kninske tvrđave na kojoj se vijori zastava, kadar državnog vrha na proslavi i kadar preleta aviona) koji ukazuju na proslavu kao iznimno važnu za cijelu zemlju i njezinu samostalnost, što omogućuju i borbeni zrakoplovi, a što je pritom i okosnica politike onih političara koji su na čelu države.

U ovom Dnevniku, tema borbenih zrakoplova F16 spominjana je u sklopu opširnog reportažnog izvještaja koji su obuhvatili sve događaje povodom proslave obljetnice Oluje u Kninu te u javljanju uživo novinara Petra Vlahova s kninske tvrđave. Oba priloga imaju eksplicitan odobravajući odnos prema temi izvještavanja što se ponajprije ogleda u odabiru tonova i oblikovanju novinarskog *stand up-a*.

Ton ministra obrane Damira Krstičevića, redakcijski reportažni izvještaj novinarke Martine Klaić (Dnevnik 5. kolovoza 2018.): „*Nakon 23 godine izraelski F16 iznad Knina. To je dokaz partnerstva, savezništva države Izrael, SAD-a i Hrvatske. Tu su bili i naši drugi partneri, prijatelji iz NATO-a, što je jako važno*“

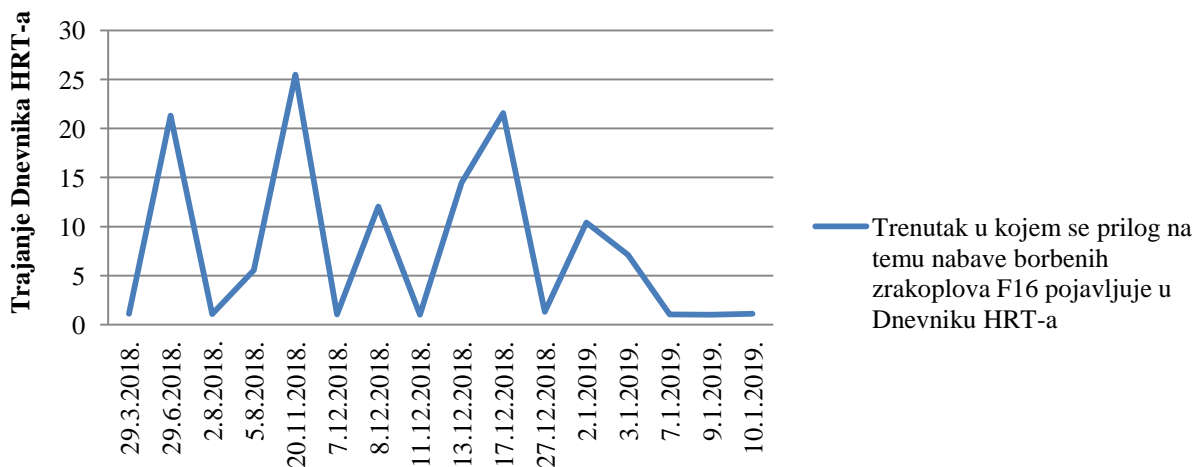
Ovom tonu ministra Krstičevića prethodio je **novinarski off:** „*Sa zemlje 23 plotuna, a na nebu preleti helikoptera, kanadera, aviona, hrvatskih MiG-ova i izraelskih F16. Na kninskoj tvrđavi po prvi put zapovjednici nacionalne garde SAD-a te izraelski izaslanici.*“

Javljanje uživo Petra Vlahova (5. kolovoza 2018.): „*To je jedna jasna poruka, ali zapravo i potvrda priznanja hrvatskoj vojsci koja, bez obzira na sve financijske teškoće našega društva, proračuna i naravno svega onoga što nas okružuje, i dalje inzistira na modernizaciji i stvaranju jedne nove suvremene hrvatske vojske na temeljima one pobjedničke hrvatske vojske od prije 23 godine...*“

Navedeni datumi vezani su za događaje u procesu nabave zrakoplova F16, koje je Dnevnik HRT-a smatrao važnima te ih je posljedično istaknuo u najavi emisije (headlines-ima), a

priloge o toj temi pozicionirao na sam početak emisije. Prema grafici br. 4 vidljiv je taj rast/pad intenziteta izvještavanja o temi kupovine zrakoplova F16. Rast intenziteta izvještavanja zabilježen je upravo u trenutku kada zrakoplovi F16 po prvi puta dolaze u Hrvatsku i sudjeluju u proslavi Oluje (druga faza), zatim kada se javljaju prvi glasovi o mogućem neuspjehu nabave vojnih zrakoplova te kada ministar Krstičević izjavljuje da Hrvatska nema nikakvu službenu obavijest kako SAD koči prodaju (treća faza). Više prostora događaju HRT je dao i u trenutku zahtjeva Ministarstva obrane da se ispoštuje ugovor s Izraelom te da se ne pristaje ni na koju drugu verziju zrakoplova od one ranije dogovorene (treća faza). I na kraju, velika pozornost pridana je samom kraju procesa kada je stigla i službena potvrda Izraela da neće moći ispuniti uvjete iz ugovora te da vojni zrakoplovi F16 neće biti dostavljeni Hrvatskoj (treća faza).

Grafika br. 4 Intenzitet izvještavanja na temu zrakoplova F16 u Dnevniku HRT-a (*Izvor: autor*)

Datumi Dnevnika HRT-a u kojima se pojavljuje prilog na temu

Televizijski prilozima, o nabavi zrakoplova F16, prosječno su se unutar Dnevnika HRT-a pojavljivali u prvom dijelu emisije (u 7,91 minuti) što je dokaz velike važnosti ove teme za Hrvatsku radioteleviziju jer „najjače“ i najnovije vijesti uvijek se stavljaju na početak informativne emisije. Dodatno tome u prilog ide i podatak da je u devet (47%) središnjih informativnih emisija Dnevnika HRT-a tema bila i u headlines-ima tj. najavi najvažnijih priloga na samom početku emisije. Iz toga valja zaključiti kako je gotovo polovina emitiranih

priloga tako bila uvrštena među najvažnije događaje u tom danu. Osim toga, prilog na temu kupovine zrakoplova F16 bio je u osam emisija središnjeg Dnevnika HRT-a (42%), od ukupno 19 analiziranih emisija, prvi prilog tj. prilog s kojim je središnja informativna emisija bila otvorena.

Povoljan/nepovoljan odnos prema temi

Hrvatska radiotelevizija se u početku procesa nabave borbenih zrakoplova F16 izrazito povoljno i odobravajuće odnosila prema temi izvještavanja tj. prema Izraelu kao partneru u ovom projektu modernizacije ratnog zrakoplovstva. Kako je proces odmicao i kada je postalo jasno da od cijelog posla kupovine neće biti ništa, HRT je odobravajući stav zamijenio nepovoljnim stavom, prvenstveno prema državi Izrael, gdje se vrlo često kroz sadržaj isticalo njihovo priznavanje krivice te se naglašavalo kako Hrvatska nije odgovorna ni za što i da novac nije izgubljen. Kako bi se ta prekretnica bolje dočarala, iz odobravajućeg izvještavanja prema državi Izrael do nepovoljnog odnosa, slijede usporedni primjeri javljanja uživo novinara Eugena Husaka, emitiranih na početku i na kraju procesa nabave zrakoplova F16 od Izraela.

Usporedna analiza javljanja uživo reportera Eugena Husaka iz druge i treće faze izvještavanja o procesu nabave zrakoplova F16:

Javljanje uživo Eugena Husaka (Dnevnik 2. kolovoza 2018.)		Javljanje uživo Eugena Husaka (Dnevnik 10. siječnja 2019.)	
Kadar novinara ispred aviona.	STAND UP (Eugen Husak, novinar): <i>U zagrebačkoj zračnoj luci Franjo Tuđman danas je simbolično pisana povijest hrvatskog ratnog zrakoplovstva jer ovdje su slijetanje prvog aviona F16 na Pleso.</i>	Kadar novinara ispred ministarstva obrane u Zagrebu.	STAND UP (Eugen Husak, novinar): <i>Pa sada je potpuno jasno, od posla stoljeća, nabave eskadrile višenamjenskih borbenih zrakoplova od Izraela, neće biti ništa. Predstavnici Izraela stigli su danas u Zagreb kako bi se ispričali</i>

<p>Slijetanje drugog aviona F16 na Pleso.</p> <p>Kadar zrakoplova F16 s detaljima njegovih krila, slike orla, raketa.</p> <p>Premijer i ministar obrane gledaju zrakoplove F16.</p> <p>Ministar Krstičević u avionu.</p>	<p><i>do 2020., kada postanu dio hrvatske vojske, dobiti nova imena u znak legendarnih pobjeda hrvatske vojske u Domovinskom ratu. Zvat će se F16/Blijesak i F16/Oluja. I upravo na proslavi 23. obljetnice Oluje, građani će moći uživati u naletima ovih izraelskih borbenih zrakoplova. Oni će krilo uz krilo, simbolično kao ruku pod ruku, zajedno s hrvatskim MIG-ovima nadlijetati kninsku tvrđavu i to je zapravo najveća atrakcija ovogodišnje proslave. Izraelski zrakoplovi u Zagreb su stigli u sklopu posla kupnje višenamjenskih borbenih zrakoplova, ali i vojne suradnje između dviju zemalja. Oni su do Zagreba danas letjeli 3000 km, let je trajao četiri sata bez prestanka i ono što je zanimljivo, pratio ih je zračni tanker, znači oni su se u zraku nadolijevali gorivom. Dolaskom u Hrvatsku, tu su ih čekali MIG-ovi. Zajedno su već</i></p>	<p>Izraela ispred ministarstva i njihovo rukovanje i zagrljaji s predstavnikom ministarstva obrane.</p> <p>Ulazak ministra Krstičevića i predstavnika izraelskog ministarstva obrane u prostorije ministarstva.</p> <p>Krupno Udi Adam.</p> <p>Blizi kadar ministra Krstičevića.</p> <p>Dvoplan Krstičevića i Adama.</p> <p>Zrakoplov F16 koji slijeće.</p>	<p><i>Hrvatskoj Vladi te objasnili kako nažalost nisu uspjeli dobiti odobrenje SAD-a da Hrvatskoj isporuče svoju modificiranu verziju aviona F16. Stoga je po završetku sastanka, pred novinarima, ministar Damir Krstičević poručio kako će predložiti Vladi da poduzme odgovarajuće korake, a znamo i da se ranije jasno najavljivalo kako će Hrvatska, u slučaju ovakvoga epiloga, poništiti natječaj. No, ministar Krstičević izjavio je kako Hrvatska neće odustati, da će ova Vlada nastaviti politiku te da žele zadržati ratno zrakoplovstvo. Obje strane su izrazile želju za nastavkom dobre i profesionalne suradnje i daljnjeg jačanja međusobnih odnosa, ali ono što je možda i najvažnije u čitavoj ovoj priči, predstavnik Izraela bio je jasan, poručio je da Hrvatska u ovom poslu na ništa nije mogla utjecati te da Hrvatska za ovaj</i></p>
--	---	---	---

<p>Detalj kotača zrakoplova.</p>	<p><i>nadletjeli Knin, napravili su nekoliko krugova ovdje iznad Velike Gorice, a vrlo zanimljivo bit će i sutra. U sklopu suradnje, razmjene iskustva između dviju</i></p>	<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p><i>poslovni debakl Izraela nije odgovorna. Evo izjava.</i></p>
<p>Premijer Plenković u razgovoru s predstavnicima Izraela. S njima se rukuje. Zrakoplov F16 i MIG jedan pokraj drugog.</p>	<p><i>vojska, prije par mjeseci hrvatski piloti probali su F16 u Izraelu, a sutra će u hrvatskom MIG-u 21 letjeti iznad Zagreba izraelski piloti. Ovdje, na ovoj maloj prigodnoj svečanosti, okupio se gotovo čitav državni vrh i istaknuto je kako je ovo dobra suradnja između dviju zemalja</i></p>	<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p>TON (Damir Krstičević, ministar obrane): <i>Nakon razgovora s Izraelskim izaslanstvom, mogu vas izvijestiti da je država Izrael službeno izvijestila ministarstvo obrane da suprotno preuzetoj odgovornosti na žalost ne može ishoditi odgovarajuće odobrenje SAD-a za isporuku izraelskih aviona F16/Barak Republici Hrvatskoj. S obzirom na tu činjenicu, ministarstvo obrane predložiti će Vladi donošenje odgovarajućih odluka.</i></p>
<p>Premijer Plenković u razgovoru s okupljenima. Smiješak premijera Plenkovića.</p>	<p><i>započela 2016. kada su u Izraelu bjesnili požari, hrvatski premijer Plenković nazvao je svog kolegu i ponudio pomoć u vidu hrvatskih kanadera, pomoć je prihvaćena i to je zapravo otvorilo vrata jedne</i></p>	<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p>TON (Udi Adam, izraelsko ministarstvo obrane): <i>Tijekom cijelog projekta Hrvatska i Izrael vodili su otvoreni i profesionalni dijalog. Hrvatska je pokazala profesionalizam i ispravnu prosudbu na svakom koraku procesa te nije mogla utjecati na ovaj ishod i ne može biti odgovorna. Izraelsko</i></p>
<p>Kadar novinara ispred aviona.</p>	<p><i>suradnje koja se manifestira već na području obrane, ali i gospodarstva. Premijer Plenković istaknuo je kako je ovo sjajan posao za Hrvatsku koja će nam donijeti toliko očekivani tehnološki iskorak te da</i></p>	<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p>TON (Udi Adam, izraelsko ministarstvo obrane): <i>Tijekom cijelog projekta Hrvatska i Izrael vodili su otvoreni i profesionalni dijalog. Hrvatska je pokazala profesionalizam i ispravnu prosudbu na svakom koraku procesa te nije mogla utjecati na ovaj ishod i ne može biti odgovorna. Izraelsko</i></p>

<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p><i>jamči sigurnost idućih 30 godina. Evo izjava.</i></p> <p>TON (Mato Mikić, zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva): <i>Odluka Vlade RH o nabavi višenamjenskog borbenoga aviona F16/Barak od države Izrael predstavlja dugoročno rješenje RH u nadzoru i zaštiti zračnog prostora.</i></p>	<p>Kadar novinara ispred ministarstva obrane u Zagrebu.</p>	<p><i>ministarstvo obrane veseli se daljnjem razvoju dobrih odnosa s Hrvatskom i učinit će sve kako bi se produbili naši odnosi na širokom području suradnje.</i></p> <p>STAND UP (Eugen Husak, novinar): <i>Ministar Damir Krstičević, po završetku ovog maratonskog sastanka koji je trajao punih šest sati, poručio je i kako je vrlo važno istaknuti činjenicu da Hrvatska u ovom poslu nije pretrpjela ni najmanju financijsku štetu.</i></p>
<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p>TON (zapovjednik izraelske zrakoplovne baze): <i>Sutra ću imati privilegiju letjeti s vašim pilotom u MIG-u 21. Ushićen sam zbog te prilike i radujem se nastavku našeg posjeta Hrvatskoj. Radujem se vidjeti zajednički let našeg zrakoplova i MIG-a 21 preko povijesne kninske tvrđave.</i></p>		
<p>Kadar govornika za govornicom.</p>	<p>TON (Harel Taggar, vojni izaslanik Izraela): <i>Danas stvaramo povijest. Postavljen je još jedan temelj strateškoj suradnji dviju zemalja, oružanih i zračnih snaga.</i></p>		

<p>Kadar govornika za governicom.</p>	<p>TON (Zina Kalay Kleitman, veleposlanica Izraela): <i>Projekt je velik i povijestan i vjerujem da je ovo samo početak, a ne i kraj, jer imat ćemo i druge projekte.</i></p>		
<p>Kadar govornika za governicom.</p>	<p>TON (Mirko Šundov, Glavni stožer Oružanih snaga): <i>Siguran sam da ćemo postaviti blisku suradnju Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Izraelskog zrakoplovstva, kao i suradnju dviju mornarica.</i></p>		
<p>Kadar govornika za governicom.</p>	<p>TON (Damir Krstičević, ministar obrane): <i>Zahvalni smo na prilici da nam prezentiraju sposobnosti višenamjenskog borbenog aviona F16 čija će snaga uskoro biti i u rukama hrvatske vojske.</i></p>		
<p>Kadar govornika za governicom.</p>	<p>TON (Andrej Plenković, predsjednik Vlade): <i>Odličan potez za sigurnost države, za sigurnost neba i za jačanje nas kao države koja se nije odrekla Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, nego</i></p>		

	<i>države koja je odabrala put da bude snažna, kredibilna saveznica u Sjevernoatlantskom savezu.</i>		
--	--	--	--

Analiza javljanja uživo Eugena Husaka - povoljan odnos prema temi (druga faza procesa) (Dnevnik, 2. kolovoza 2018.)

Na početku tj. u uvodu samog javljanja uživo (medijskog narativa) vidimo novinara ispred izraelskih borbenih zrakoplova F16 (slika br. 1) dok izgovara riječi kako se danas piše povijest ratnog zrakoplovstva, a spominje se i ime prvog predsjednika Tuđmana umjesto Plesa, kako se i zove lokacija vojne baze na kojoj se nalazi. Upravo se tako šalje poruka kako je ovo najvažniji događaj za vojsku od smrti prvog predsjednika, a slika jasno govori kako su glavne zvijezde toga događaja avioni F16. Povežemo li ovaj narativni uvod s istraživanjem Jovanke Matić o izvještavanju medija u regiji o vojnim temama, izvodimo isti zaključak, a to je da su novinari, u ovom konkretnom slučaju novinar Husak, „marginalizirali sporna pitanja i proizvodili afirmativnu i optimističnu sliku reforme vojske, u kojoj se nisu nazirali ključni problemi ovog procesa“ (Matić, 2006: 168). Potom u kombinaciji kadrova slijetanja triju izraelskih zrakoplova (slika br. 1), novinar govori o novim imenima koje će oni nositi. To će biti Blijesak i Oluja, prema vojnim operacijama iz Domovinskog rata. Ovdje novinar više služi kao „kanal promocije službenih informacija i stajališta, nego kao samostalni istraživački instrument“ (Matić, 2006: 168). Slikom spuštanja aviona i izricanjem novih imena, šalje se poruka o poveznici ratne prošlosti i vojne modernizacije u sadašnjosti koja će u jednu ruku i utjecati na to da se zbivanja iz „mračne“ povijesti ne ponove. U tom trenutku u priču ulaze i građani, koji će na proslavi Oluje moći „uživati“ u novim zrakoplovima, i to u kombinaciji kadrova detalja krila aviona i raketa (slika br. 1). Time se šalje poruka da su zrakoplovi, za koje je javnost izdvojila novac, spremni zaštititi građane. Dok se prikazuju detalji krila zrakoplova, novinar govori i o zajedničkom preletu izraelskih aviona i hrvatskih MiG-ova te tako šalje poruku izrazite važnosti suradnje Izraela i Hrvatske, velikoj aktualnoj podršci Izraela na mnogim poljima te njihovo „zeleno svjetlo“ za vojne operacije koje je Hrvatska vodila u prošlosti. Nadalje, uz kadrove premijera i ministra obrane govori se kako su izraelski piloti prošli dalek put do Zagreba. Time se još jednom naglašava kako je Izraelu Hrvatska jako bitna, njezin je strateški partner, ali i veliki prijatelj što dodatno naglašavaju kadrovi čvrstog rukovanja predstavnika jedne i druge strane (slika br. 1). Ali zaključuje se kako i

Izrael, a ne samo Hrvatska, ima koristi od ove suradnje jer Hrvatska je pomagala Izraelu onda kada je to njima bilo najpotrebnije. Time se prema javnosti stvara i nerealna slika međusobnih odnosa na međunarodnoj razini te „ovakav medijski tretman reforme nije (...) koristan ni za publiku ni za samu vojsku. U težnji da promoviraju reformu i mobiliziraju podršku reformskim zahvatima, mediji su (...) poticali nerealna očekivanja javnosti“ (Matić, 2006: 173). Novinar na kraju, u raspletu narativa, navodi i kako se na svečanosti okupio i cijeli državni vrh, naglašavajući tako poziciju premijera te ministra obrane kao najvažnije političke aktere u zemlji. Ovakvo izlaganje novinara može se povezati sa zaključkom istraživanja Jovanke Matić: „Iz ovako šture slike, javnost nije mogla da stekne uvid u postojanje potrebe da bude sprovedena reforma vojske, kao ni o nepovoljnim uvjetima u kojima ovaj proces započinje. U okviru direktne priče o planovima za reformu tako je zanemarivano objašnjenje ciljeva reforme i iznošenje argumenata u njenu korist“ (Matić, 2006: 170).

Slika br. 1 Javljanje uživo Eugena Huska (Dnevnik 2. kolovoza 2018.) (Izvor: Hrt.hr, 2018)

Analiza javljanja uživo Eugena Husaka - nepovoljan odnos prema temi (treća faza procesa) (Dnevnik, 10. siječnja 2019.)

Nakon nešto više od 5 mjeseci, o istoj temi izvještava isti reporter. Na početku javljanja uživo (medijskog narativa), u uvodu dok novinar stoji ispred zgrade Ministarstva obrane (slika br. 2), govori kako je „posao stoljeća“ propao te da su se predstavnici Izraela zbog toga došli ispričati Hrvatskoj. Ovakvim početkom odmah se gledateljima daje do znanja kako je najvažnija stvar ta da Hrvatska nije odgovorna za neslavni završetak „velikog projekta“, a da je jedini krivac upravo Izrael (kulminacija). Tako se jednostavno više ne govori o ciljevima za modernizacijom zrakoplovstva, oni se u jednu ruku i zanemaruju, već se potpuni fokus

premješta na međunarodni aspekt cijele kupovine zrakoplova F16 te se u tom međunarodnom okviru traži i krivac za cijeli poslovni neuspjeh. O tom premještanju fokusa s domaćih problema na međunarodni aspekt, kao karakteristike medija prilikom izvještavanja o vojsci i vojnim pitanjima, govori i Jovanka Matić navodeći da se „*marginalizacijom akutnih problema u sektoru obrane i afirmiranjem međunarodnog konteksta reformskih poteza, u medijskoj slici reforme manje je promovirana reforma kao autentična potreba društva za optimalnim uređenjem najvećeg društvenog sistema, a više kao aktivnost koja prije svega ima međunarodne implikacije, i to prije za državu nego za vojsku*“ (Matić, 2006: 171). U cijeloj toj priči kombiniraju se i kadrovi izraelskih gostiju koji se rukuju, grle i ljube s predstavnikom Hrvatske koji ih je dočekaio ispred ministarstva (slika br. 2). Upravo je to prikaz okrivljenih koji su došli tražiti oprost i priliku za poboljšanjem cjelokupne situacije. Oprost traže, prema korištenim kadrovima, od ministra Krstičevića koji predvodi cijelu kolonu, prvi staje za govornicu (slika br. 2) i govori kako Vlada i dalje želi raditi na modernizaciji ratnog zrakoplovstva. Dvoplan okrivljenog (Udi Adam) i onoga koji daje oprost (Damir Krstičević) začinjava se riječima kako je izaslanik Izraela rekao da Hrvatska nije odgovorna za ovaj poslovni debakl. Odabir ovih tonova jasno pokazuje da su se „informacije o reformi, kao i ocjene reforme uglavnom poticale od državnih dužnosnika i u njima su prevladavali iskazi o uspješnom odvijanju reforme i spremnosti da se ona provede, a nisu bile prisutne bilo kakve naznake postojanja spornih pitanja“ (Matić, 2006: 172). Do razrješenja tj. raspleta narativa dovodi novinar koji govori o tome kako je Hrvatska iz cijele situacije izašla financijski neokrzuta i još jednom pokazuje kako su se novinari HRT-a, tijekom cijele treće faze procesa kada je već bilo jasno da avioni neće biti isporučeni, „nastojali da sukobe umanje i pacificiraju“, ali i da jasno odrede tko je krivac u cijeloj priči (Matić, 2006: 172).

Slika br. 2 Javljanje uživo Eugena Huska (Dnevnik 10. siječnja 2019.) (Izvor: Hrt.hr, 2019)

Povoljnog/nepovoljnog odnosa novinara prema temi o kojoj izvještava, kao na primjeru ove analize i s obzirom na utvrđene narativne elemente, nije bilo u devet priloga (47%). Povoljan, odobravajući odnos prema temi dominirao je u šest televizijskih priloga (31%). Nepovoljan stav i osudu, autor je koristio u dva priloga (11%), a u istom broju priloga (11%) bio je podjednak omjer odobravajućeg i nepovoljnog odnosa autora prema temi izvještavanja. Povoljno/nepovoljni odnos gradio se prvenstveno putem novinarskih *off-ova*, javljanjima uživo te odabirom tonova predstavnika političke vlasti. Ipak, zaključak je kako je HRT u svojim prilozi imao neutralan odnos prema predmetu izvještavanja te da su se prilozima zadržavali na nepristranoj deskripciji događaja.

Tablica br. 1 Povoljan/nepovoljan odnos HRT-a prema temi kupovine zrakoplova F16

(Izvor: autor)

Nema povoljnog/nepovoljnog odnosa	Povoljan odnos prema temi izvještavanja	Nepovoljan odnos prema temi izvještavanja	Podjednako je odnos i povoljan i nepovoljan prema temi izvještavanja
u 9 priloga (47%)	u 6 priloga (31%)	u 2 priloga (11%)	u 2 priloga (11%)

U deset (53%) televizijskih priloga ne može se odrediti kakva je izraženost povoljnog/nepovoljnog odnosa autora prema temi o kojoj izvještava. U 31% priloga (šest) taj odnos je eksplicitan tj. jasno je verbalno formuliran i očigledan kao na primjeru javljanja uživo. Implicitan odnos tj. prikriveni odnos prema temi, koji se može naslutiti tek između redaka, zastupljen je u tri televizijska priloga (16%).

Tablica br. 2 Izraženost povoljnog/nepovoljnog odnosa HRT-a na temu kupovine zrakoplova

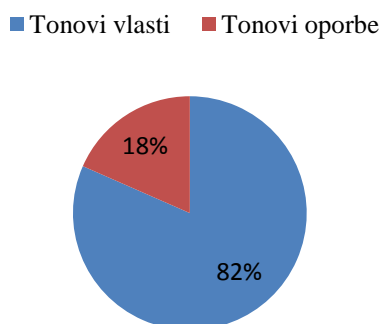
F16 (Izvor: autor)

Ne može se odrediti kakav je odnos	Eksplicitan odnos	Implicitan odnos
u 10 priloga (53%)	u 6 priloga (31%)	u 3 priloga (16%)

Najvažniji izvori informacija i kreatori javnog mnijenja

Političari, i to ponajprije oni na vlasti, su kroz Dnevnik HRT-a bili najčešći izvori informacija te su kreirali javno mnijenje na temu kupovine zrakoplova F16. U 19 analiziranih priloga korišteno je 56 tonskih isječaka. Od toga 51 (91%) tonski isječak pripada političarima i državnim dužnosnicima dok je samo pet (9%) tonskih isječaka ne-političke javnosti koja je imala nešto za reći na temu propale nabave borbenih zrakoplova F16, a riječ je ponajprije o vojnim stručnjacima i analitičarima. Tonova „običnih“ građana nije bilo. Uspoređujući zastupljenost tonskih isječaka političkih aktera koji su na vlasti i onih koji su u oporbi, više su o temi propale nabavke izraelskih borbenih zrakoplova, unutar Dnevnika HRT-a, govorili predstavnici vlasti (82%) od predstavnika opozicije (18%).

Grafika br. 5 Vlast vs. oporba u zastupljenosti na temu kupovine zrakoplova F16 u Dnevniku HRT-a (*Izvor: autor*)

Najzastupljeniji govornici, izvori informacija i kreatori javnog mnijenja, prema ukupnom broju tonskih isječaka, ali i direktnih citiranja i parafraziranja njihovih riječi koje je koristio HRT, bili su redom: ministar obrane **Damir Krstičević** (15 tonova, 1 citiranje, 9 parafraziranja), predsjednik Vlade **Andrej Plenković** (9 tonova, 3 citiranja, 7 parafraziranja), predsjednica Republike Hrvatske **Kolinda Grabar-Kitarović** (3 tona, 0 citiranja, 4 parafraziranja), predsjednik SDP-a **Davor Bernardić** (2 tona, 1 citiranje, 1 parafraziranje) te ministar financija **Zdravko Marić**, predsjednik Most-a **Božo Petrov** i analitičar **Igor Tabak** (2 tona, 0 citiranja, 1 parafraziranje). Igor Tabak ujedno je i najzastupljeniji pripadnik ne-političke javnosti, dok je Davor Bernardić prema tonskim isječcima najbolje plasirani predstavnik opozicije. Važno je iz ovog popisa govornika izdvojiti vojne i druge analitičare kojima je HRT dao medijski prostor kako bi iznijeli svoje stavove vezane uz cijeli proces nabave zrakoplova F16. Oni su najviše bili zastupljeni u Dnevniku emitiranom 7. siječnja

2019. (treća faza) kada je prema kronologiji događaja bilo jasno da Izrael neće moći ispoštovati ugovor potpisan s Hrvatskom. Evo dijela izvještaja koji, kroz odabrane tonove, stručnjake postavlja na suprotstavljene strane tj. jednog stručnjaka postavlja kao zagovaratelja ideje kako su za cijeli proces krivi SAD i Izrael (Marinko Ogorec), dok drugi stručnjak krivi Hrvatsku (Igor Tabak).

Izvještaj (Dnevnik 7. siječnja 2019.):

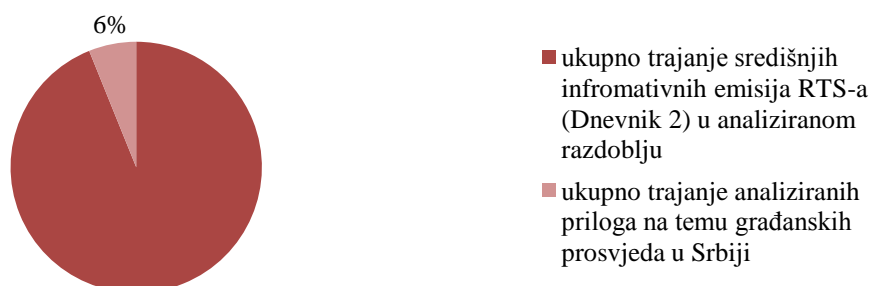
Pilot izlazi iz vojnog zrakoplova. Analitičar Tabak u studiju emisije „U mreži Prvog“.	OFF: No, od nabave čini se za sada nema ništa. Tko je odgovoran? Vojni analitičar Igor Tabak smatra da se Vlada pokazala ne dorusla zadatku.
Tabak u studiju emisije „U mreži Prvog“.	TON (Igor Tabak, vojni analitičar): <i>Obično takva dobra ponuda u sebi ima neku udicu i ja se ne mogu oteti dojmu da je Hrvatska podcijenila rizike ove ponude.</i>
Stručnjaci u studiju emisije „U mreži Prvog“.	OFF: Marinko Ogorec pak smatra da Vlada nigdje nije pogriješila.
Ogorec u studiju emisije „U mreži Prvog“.	TON (Marinko Ogorec, stručnjak za sigurnost): <i>Ništa nije plaćeno, nikakav ugovor nije potpisan, cjelokupan proces je bio transparentan i ovdje ne vidim nečiju odgovornost.</i>
Pilot ulazi u vojni zrakoplov.	OFF: Rok koji je Vlada dala Izraelu za izjašnjavanje o ovom poslu istječe u petak 11. siječnja.

4.2. Analiza izvještavanja o temi prosvjeda protiv vlasti u središnjem Dnevniku 2 RTS-a

Prosvjedi „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ bili su jedna od glavnih i najkontroverznijih tema informativnih emisija u Srbiji. Prosvjedi su u fokusu medija bili poglavito u razdoblju od 8. prosinca 2018., kada se počinju kontinuirano održavati svake subote, do 13. travnja 2019., kada se održao najveći skup ispred Narodne skupštine u Beogradu. U ovom poglavlju analiziran je način izvještavanja o spomenutoj temu u središnjoj informativnoj emisiji RTS-a (Dnevnik 2 u 19.30 sati) u razdoblju od 8. prosinca 2018. do 13. travnja 2019. godine. U istraživanju je na pojedinim televizijskim priložima upotrebljena kvalitativna analiza narativa s ciljem prepoznavanja načina na koji je RTS izvještavao na temu te koje je narativne elemente u izvještavanju koristio. Analiza narativa kombinirana je s kvantitativnom metodom analize sadržaja kako bi se obrađeni prilozi unutar informativne emisije stavili u širi kontekst. Ukupno je analizirano 27 televizijskih priloga ukupnog trajanja 65,37 minuta.

Radio-televizija Srbije ukupno je 6,51% sadržaja svoje središnje informativne emisije, prosječnog trajanja 35,8 minuta, posvetila temi prosvjeda protiv aktualne vlasti u razdoblju od 8. prosinca 2018. do 13. travnja 2019. godine. U svakoj emisiji emitiran je jedan televizijski prilog, a samo 3. siječnja 2019. godine (druga faza) nije bilo ni jednog priloga na temu prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. Valja spomenuti kako se prilikom izvještavanja RTS najviše koristio izvještajima (60%).

Grafika br. 6 Zastupljenost teme prosvjeda u Srbiji u središnjem Dnevniku 2 RTS-a (*Izvor: autor*)

Pogledom u kronologiju događaja vidljivo je kako RTS nije izvještavao o temi u trenutku:

(1) (3. siječnja 2019. - druga faza) kada se tisak raspisao da Srbiju već na proljeće očekuju izbori te da je izvor iz vrha stranke SNS potvrdio kako predsjednik Vučić doista razmatra raspisivanje izvanrednih parlamentarnih izbora. RTS je tada kao važnije teme vidio: snijeg i led koji su okovali zemlju, teritorijalne probleme s Albanijom i Kosovom te kinesku sondu koja je sletjela na Mjesec. RTS ne progovaranjem o mogućim izvanrednim parlamentarnim izborima jednostavno ne pridaje veliku važnost prosvjedima i pritisku prosvjednika na državni vrh tj. na predsjednika Vučića, čiju su ostavku i zatražili.

Televizijski prilozima na ovu temu prosječno su se pojavljivali u drugom dijelu Dnevnika 2 RTS-a (oko 14,31 minute). To pokazuje kako tema prosvjeda u Srbiji i nije bila toliko važna RTS-u, jer su o njoj izvještavali zajedno uz teme iz kulture, blokom vijesti iz svijeta te sporta na kraju emisije. Ipak, u četiri središnje informativne emisije (14,29%) tema je bila u najavi najvažnijih priloga tj. headlines-ima. U prve tri najave dominira negativan ton prema predmetu izvještavanja, dok se u posljednjoj najavi negativni ton može naslutiti između redaka. U dvije, od četiri, najave upotrebljeni su i tonski isječci i to samo od predsjednika Vučića.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik 2 (17. ožujka 2019.):

Dolazak predsjednika Vučića pred govornicu.	OFF: <i>Izvanredno obraćanje predsjednika Srbije povodom upada demonstranata u RTS</i>
Vučić za govornicom.	TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Nasilju je došao kraj. Svi koji u nasilju sudjeluju, za nasilje će odgovarati i bit će u skladu sa zakonom procesuirani.</i>
Kadrovi upada prosvjednika u redakciju RTS-a snimljeni rukom. Prosvjednici jure hodnicima javnog servisa.	OFF: <i>Javni medijski servis ne smije postati poligon za nasilne političke obračune, upozorava Upravni odbor RTS-a.</i>

RTS je ovom najavom najveći značaj dao predsjedniku Vučiću i sadržaju njegovog izvanrednog obraćanja, u kojem on govori o prosvjedima kao činu nasilja za koji će svi prosvjednici i pravno odgovarati. U najavi se ne spominju okupljeni koji su, za vrijeme obraćanja predsjednika, glasno skandirali ispred zgrade Predsjedništva te iznosili svoje zahtjeve koji se tiču i javnog servisa.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik 2 (18. ožujka 2019.):

<p>Prosvjednici se guraju na ulazu u javni servis. Prosvjednici u redakciji. Prosvjednici s motornom pilom na hodniku RTS-a.</p>	<p>OFF: <i>Međunarodna i europska asocijacija novinara, Europska unija, regija i država osuđuju nasilje na protestima proteklog vikenda.</i></p>
--	--

U ovoj najavi RTS govori o „snažnoj“ osudi nasilja koji se dogodio prilikom upada prosvjednika u njihovu zgradu. Dok nabrajaju gotovo sve važnije društveno-političke organizacije i države, prikazuju snimke guranja prosvjednika čime dodatno šalju poruku o spremnosti prosvjednika da nasiljem ostvare svoje zahtjeve i da tako ugroze i njihov rad.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik 2 (19. ožujka 2019.):

<p>Total prosvjednika.</p> <p>Vučić za govornicom.</p>	<p>OFF: <i>Predsjednik o pomilovanju sudionika demonstracija.</i></p> <p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>U samom kaznenom postupku, ne samo poslije presude, imam pravo na donošenje odluke o pomilovanju. U prekršajnom postupku nemam.</i></p>
--	---

Ova najava predstavlja predsjednika Vučića kao glavnog i najvažnijeg političko-društvenog aktera u zemlji koji će, kada se radi o njegovim građanima, uvijek pružiti ruku pomoći, čak i onda kada su ti građani protiv njega. Osim toga, odabirom tona se jasno pokazuje kako je

Aleksandar Vučić taj koji može utjecati na bilo koju instituciju u zemlji te kako se iz tog razloga nije dobro „igrati“ s njime.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik 2 (13. travnja 2019.):

Kadrovi okupljenih prosvjednika iz zraka. Prosvjednici šetaju u koloni po ulicama Beograda.	OFF: <i>U Beogradu protest „1 od 5 miliona“.</i> <i>Poslije obraćanja nestranačkih ličnosti i šetnje do Vlade, zahtjevi opozicije.</i>
---	---

Posljednja najava govori kako se u Beogradu održao još jedan prosvjed „1 od 5 miliona“. Uz ovaj nepristrani opis, jasno se može primijetiti poruka RTS-a koji prosvjede, koji su u javnosti nazvani građanskim, opisuje kao prosvjede predvođene opozicijom, njihovim zahtjevima i željom preuzimanja vlasti. Dojam se upotpunjuje kadrovima gomile prosvjednika koji koračaju prema kameri koja ih snima. U ovom Dnevniku 2, prvi i jedini put, emitirano je javljanje uživo i to novinarke Biljane Radulović ispred Narodne skupštine:

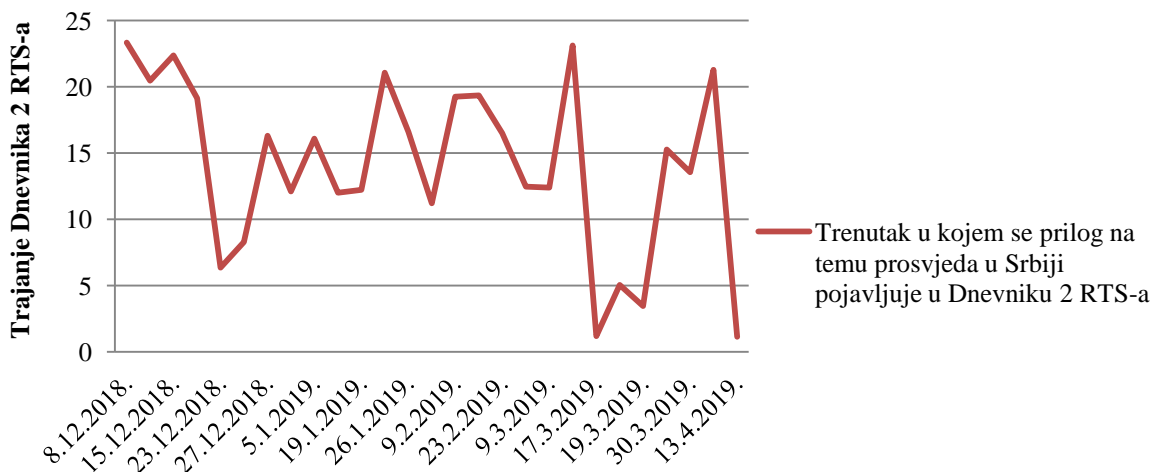
„U ovom trenutku možemo čuti obraćanje bivšeg predsjednika Srbije Borisa Tadića. Prethodno čuli smo gotovo većinu lidera Saveza za Srbiju. Oni tijekom dana, od 15 sati kada je počeo protest, pa i sada podsjećaju na poruke koje upućuju od početka protesta, koji su da podsjetim počeli u studenom nakon prebijanja Borka Stefanovića u Kruševcu. Zatim su svake subote nastavljeni u Beogradu. Neki od tih zahtjeva su fer i slobodni izbori, demokratski izbori, slobodni mediji, ali i da se otkrije tko stoji iza ubojstva Olivera Ivanovića. Još uvijek je ovdje okupljen veliki broj ljudi. Očekuje se da se obrate svi, obratilo se nekoliko lidera Saveza za Srbiju. Dok se ne bude završilo obraćanje, ne znamo kako će se protesti dogovarati i narednih subota. Pretpostavljam da ćemo to nešto čuti od organizatora.“

RTS je ovim javljanjem uživo jasno prosvjede okarakterizirao kao opozicijske, a ne kao građanske prosvjede u kojima su sudjelovali brojni pripadnici ne-političkog života Srbije. U prvi plan postavljaju se obraćanja lidera opozicije te se sve prijašnje zahtjeve prosvjednika, od ostavke predsjednika i pojedinih ministara do slobodnih medija i demokratskih izbora, opisuje upravo kao zahtjeve oporbe. Na kraju javljanja uživo izražava se sumnja u nastavak daljnjih prosvjeda.

Upravo su ove najave pokazatelj trenutaka u kojima je RTS temi prosvjeda pridavao veliku pozornost tj. priloge na ovu temu emitirao je na samom početku emisije. Prema grafici br. 7

vidljivo je kako je RTS-u rasla/padala pozornost na temu prosvjeda, tako što krivulja jasno pokazuje kada se tema našla u prvom dijelu emisije, među najvažnijim i „najjačim“ vijestima. Posebnu pozornost prosvjedima Dnevnik 2 posvetio je posredno, zapravo kao reakciju na izvještavanje reportera HRT-a Dragana Nikolića s trećeg prosvjeda održanog u prosincu 2018. godine (druga faza). Nikolićevo izvještavanje za HRT izazvalo je reakciju srbijanskog ministra unutarnjih poslova Stefanovića koji je okarakterizirao njegovo javljano uživo kao izrazito „huškačko“ i pristrano. Intenzitet izvještavanja u Dnevniku 2 ponovno raste u trenutku kada prosvjednici ulaze u zgradu RTS-a te traže uključenje u program, ali i kada dan kasnije prosvjeduju ispred Predsjedništva dok Aleksandar Vučić drži govor (treća faza). Treći rast intenziteta izvještavanja javlja se u trenutku održavanja velikog prosvjeda "Svi kao jedan – 1 od 5 milijuna" ispred Narodne skupštine (četvrta faza). Dvije emisije Dnevnika 2 otvorene su prilogom na temu prosvjeda (7%), dok ostalih dana RTS nije pridavao previše pažnje izvještajima s prosvjeda (emitirani su nakon 15. minute emisije).

Grafika br. 7 Intenzitet izvještavanja na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku 2 RTS-a (*Izvor: autor*)

Datumi Dnevnika 2 RTS-a u kojima se pojavljuje prilog na odabranu temu

Radio-televizija Srbije je temu prosvjeda obrađivala gotovo u potpunosti površinski i neinformativno, bazirajući se isključivo na deskripciji određene pojave ili događaja. RTS nije ulazio u uzroke i posljedice događaja te se isti nije postavljao u širi društveni kontekst. Takvo izvještavanje kao površinsko definira i Lamza Posavec (2011:117) u primjeru analitičke

matrice koja je poslužila kao uzorak za analitičku matricu u ovom radu. Na primjeru izvještaja i čitane vijesti, jasno će biti vidljivo kako je RTS dominantno izvještavao o prosvjedima. Ovim oblicima tv izražavanja, prema sadržaju emisije, nije prethodio/slijedio ni jedan drugi oblik tv izražavanja na tu temu.

Primjer izvještaja (Dnevnik 2, 15. prosinca 2018.):

<p>Švenk prosvjednika sa zastavama Srbije. Total prosvjednika i kamiona s razglasom.</p>	<p>OFF: <i>I po snijegu, kolona je sa Studentskog trga krenula ka Narodnoj skupštini. Prije toga, zahtjeve okupljenih saopćili su profesor Dušan Teodorović i glumac Tihomir Stanić.</i></p>
<p>Govornik za govornicom na kamionu s razglasom.</p>	<p>TON (Dušan Teodorović, profesor): <i>Odnosi se na naše najstarije građane, moraju da vrate svaki dinar ukradenih penzija. To je prva stvar o kojoj treba misliti. Drugi zahtjev se odnosi na naše najmlađe ovdje, na studente. Napravili su kvazi univerzitete, izdali su hiljade lažnih diploma, zaposlili su ljude u javnim poduzećima i ministarstvima, a mladi i školovani odlaze u Njemačku, Kanadu. Aleksandre Vučiću, govoriš o izborima. Nema izbora dok si ti pet sati na nacionalnim frekvencijama.</i></p>
<p>Govornik za govornicom na kamionu s razglasom.</p>	<p>TON (Tihomir Stanić, glumac): <i>Povod da se okupimo ovaj put na protestu protiv nasilja fizičkog i verbalnog.</i></p>
<p>Detalj transparenta. Prosvjednici na ulicama Beograda dok pada snijeg.</p>	<p>OFF: <i>Kolona nezadovoljnih zaustavila se kratko ispred zgrade RTS-a u Takovskoj. Nakon toga nastavili su protestnu šetnju Svetogorskom i Makedonskom ulicom, do Trga Republike.</i></p>

Primjer izvještaja pokazuje upravo dominantnu formu kojom je RTS izvještavao na temu prosvjeda. Nezainteresirano, površinski, bez dubljeg upliva u razloge prosvjeda te detaljnog prikaza njihovih zahtjeva. U novinarskim *off*-ovima isključivo se nabrajaju ulice kojima su prosvjednici prolazili, a odabirom tonova javnosti se pokazuju tek neki njihovi „blaži“ zahtjevi. Ovakvim izvještajem RTS jasno šalje poruku kako prosvjedne šetnje nisu bitne te da posljedično i zahtjevi koje prosvjednici upućuju neće biti ispunjeni.

Primjer čitane vijesti (Dnevnik 2, 9. prosinca 2018.):

„Nakon tribine Srpske napredne stranke „Jake žene za jaku Srbiju“, predsjednik te stranke Aleksandar Vučić rekao je da nije fasciniran prosvjedima koji su sinoć organizirani u Beogradu pod nazivom „Stop krvavim košuljama“. Kaže i da nije čuo ni jednu ozbiljnu poruku te da neće popuštati van institucionalnim pritiscima.“

Ova čitana vijest površinski obrađuje reakcije državnog vrha tj. predsjednika Vučića na prosvjed koji je održan dan ranije. Ne saznaje se točno kojim to dijelom prosvjeda predsjednik nije fasciniran, misli li se na broj okupljenih ili možda na govore organizatora, ne saznaje se ni koje poruke prosvjednika on smatra neozbiljnim te koji su to konkretni pritisci prosvjednika kojima ne želi popustiti.

Povoljan/nepovoljan odnos prema temi

Radio-televizija Srbije je, kroz različite oblike televizijskog izražavanja, u početku odvijanja prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ imala neutralan odnos tj. nije izražavala ni povoljan ni nepovoljan stav, već se zadržavala na površinskim deskripcijama događaja i tako izražavala svoju nezainteresiranost za prosvjede (prva i druga faza). Kako su se protesti kontinuirano održavali te kada su kulminirali upadom u zgradu RTS-a i prosvjedom ispred Predsjedništva (treća faza), RTS jasno počinje izražavati nepovoljan stav prema predmetu izvještavanja. RTS je tako od nezainteresiranosti za prosvjed, postao zagovaratelj medijskih sloboda i prava koje su, prema njihovom izvještavanju, nasiljem pokušali onemogućiti prosvjednici predvođeni liderima opozicije. Tako cijeli događaj, koji je u početku okarakteriziran kao nestranački, dobiva stranačku i nasilničku etiketu. Kako bi se spomenuta prekretnica u izvještavanju bolje dočarala, slijede prikazi izvještaja (medijskih narativa) s početka održavanja prosvjeda te iz razdoblja kada su prosvjedi kulminirali upadom u zgradu RTS-a.

Analiza izvještaja s početka održavanja prosvjeda protiv vlasti (druga faza odvijanja prosvjeda):

Izveštaj 1 (Dnevnik 2, 29. prosinca 2018.)	
Prosvjednici na ulici. Prosvjednica zviždi.	OFF: <i>Četvrta protestna šetnja za četiri tjedna. Ranijim zahtjevima, upućenim Vladi i predsjedniku, dodali su još jedan.</i>
Govornik za govornicom na kamionu s razglasom.	TON (Branislav Trifunović, glumac i jedan od organizatora prosvjeda): <i>I dalje tražimo pet minuta na onom javnom servisu koji svi plaćamo. I dalje tražimo da predstavnici opozicije, kakva god da je, da imaju svoj prostor. I dalje tražimo da se nađe i istraži tko je ubio Olivera Ivanovića. Ponovit ću još jednom, tražimo ostavku Nebojše doktora Stefanovića.</i>
Govornik za govornicom na kamionu s razglasom.	TON (Srđan Škoro, novinar): <i>Sada hoće i Srbiju da isprazne jer tamo gdje su oni branili Srbe, tamo Srba više nema nigdje. Ni u Krajinama, ni u Bosni, ni u Crnoj Gori. Neće ih biti uskoro ni na Kosovu, ali neće ih biti ni u Srbiji.</i>
Prosvjednici na ulici. Transparent čiji se tekst djelomično vidi.	OFF: <i>Okupljenima se obratio i Desimir Stojanov iz sela Rakita, čiji se mještani bore protiv izgradnje mini hidroelektrane.</i>
Govornik za govornicom na kamionu s razglasom.	TON (Desimir Stojanov, građanin): <i>Pisao sam mu jednom u telegramu, jedno pismo svima redom u državi i molio, kumio, plakao kao i sad pred vama, da nam ne diraju. Nemamo ponavljam ništa drugo. Tu jednu</i>

Total prosvjednika sa zastavama Srbije.	<p><i>jedinu rijeku koju hoće da stave pet kilometara u cijevi.</i></p> <p>OFF: <i>Poslije okupljanja ispred Filozofskog fakulteta, prošetali su Makedonskom, Svetogorskom do Takovske ulice gdje su se kratko zadržali ispred zgrade RTS-a.</i></p>
Švenk prosvjednika koji zvižde.	IT TON: <i>Zviždanje prosvjednika.</i>
Prosvjednici hodaju ulicom.	<p>OFF: <i>Okupljeni su zatim ulicom kralja Milana otišli do Trga Slavija. Nije bilo incidenata.</i></p>

Analiza izvještaja s početka održavanja prosvjeda protiv vlasti (druga faza odvijanja prosvjeda) - neutralan odnos prema temi (Dnevnik 2, 29. prosinca 2018.)

U uvodu izvještaja novinarka neutralno iznosi činjenicu o tome koji je prosvjed po redu te govori kako su prosvjednici dodali još neke zahtjeve uz one ranije koje su uputili vlastima. Novinarka ne iznosi koji su to zahtjevi bili, već samo površinski i nezainteresirano napominje kako su oni postojali te tako šalje poruku, u samom uvodu narativa, kako je riječ o događaju koji se ne ističe po svojoj važnosti jer i zahtjevi prosvjednika kao takvi nisu bitni. Ovdje se može izvući i zaključak, prema primjerima istraživanja o izvještavanju svjetskih medija s prosvjeda, pronađenom u tekstu analize izvještavanja s prosvjeda na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, da se ovakvim površnim izlaganjem jednostavno tek zadovoljava forma tj. cilj je da događaj kao takav bude prezentiran javnosti, pa i površinski, a s druge strane takvim se izvještavanjem „događa da novinari namjerno ili hotimično brane stajališta grupa političkih elita“ (Đukić, 2017: 10). Potom, u središnjem dijelu priloga, slijede odabrani tonovi s prosvjeda. Prvi ton se izravno kosi s novinarskim *off*-om jer sve što iznosi Branislav Trifunović zahtjevi su koje prosvjednici od prvog dana prosvjeda i zahtijevaju. Drugi ton novinara Škore ni nije zahtjev, već kritika politike koju vodi aktualna vlast. Treći ton je konkretan zahtjev mještana Rakita koji se protive izgradnji hidroelektrane. Ovim tonom se svi novi zahtjevi prosvjednika svode tek na problem u spomenutom manjem mjestu, dok se izbjegava prezentirati zahtjev prosvjednika za slobodnim parlamentarnim izborima i

neovisnim medijima, što u prvom redu uključuje i RTS. Rasplet narativa isti je kao i njegov uvod. Nezainteresirano i površinski se tek nabrajaju ulice kojima prosvjednici hodaju, a slikom se pokušava dočarati kako broj okupljenih i nije toliko velik (slika br. 3).

Slika br. 3 Izvještaj s četvrtog prosvjeda (Izvor: Rts.rs, 2018)

Analiza izvještaja emitiranog u trenutku kada su prosvjedi protiv vlasti kulminirali i odmicali prema završnom skupu (treća i četvrta faza odvijanja prosvjeda):

Izvještaj 2 (Dnevnik 2, 17. ožujka 2019.)	
Prosvjednici ispred zgrade Predsjedništva.	IT TON: Zvižduci.
Vučić dolazi za govornicu. Novinari sjede ispred govornice.	OFF: <i>Konferencija u Predsjedništvu počela je točno u podne, dok su se iz vana čuli uzvici demonstranata okupljenih ispred zgrade.</i>
Vučić za govornicom.	TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Probili su sve ograde i čekaju samo na koja će vrata da upadnu misleći valjda da imaju prava nekoga da ubiju, misleći da imaju pravo da njih tisuću određuje sudbinu jedne zemlje, a ne mogu više od toga ni glasova dobiti. Što god da se dešava, kako god da se dešava, Srbija će očuvati svoju stabilnost i pobijedit će huligane i nasilnike i tu ljudi</i>
Novinari sjede ispred govornice.	
Novinari sjede ispred govornice.	

<p>Kombinirano Vučić i prosvjednici ispred zgrade Predsjedništva.</p>	<p><i>nema čega da se plaše i da brinu. Iako ja danas stradao, to će se dogoditi. Ja mislim da u ovakvim uvjetima nitko nikada nije održao ni jednu konferenciju za novinare. Apsolutno nitko nikada, ali sam ovime htio pokazati ljudima u Srbiji da strah ne smije postojati.</i></p>
<p>Naguravanje prosvjednika u hodniku RTS-a.</p>	<p>OFF: <i>Dan poslije upada u RTS poručuje - protesti su dozvoljeni, nasilje ne.</i></p>
<p>Vučić za govornicom.</p>	<p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Dozvolit ćemo sve vrste protesta, nasilju je došao kraj. Svi koji u nasilju sudjeluju, za nasilje će odgovarati i bit će u skladu sa zakonom procesuirani. Njihov je jedini problem bio taj što se okupljalo sve manje ljudi. Sinoć je bilo u piku 1584 čovjeka. Na početku je bilo značajno manje, na kraju značajno manje.</i></p>
<p>Policija u hodniku RTS-a.</p>	<p>OFF: <i>Zahvaljuje policajcima na strpljenju i odgovornosti.</i></p>
<p>Vučić za govornicom.</p>	<p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Osjećajte se slobodno na RTS-u, moći će te raditi slobodno u svojoj zgradi, neće vam više upadati u RTS.</i></p>
<p>Novinari dok sjede ispred govornice.</p>	<p>OFF: <i>Brine ga kaže slika koja je sinoć otišla iz Beograda.</i></p>
<p>Vučić za govornicom.</p>	<p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Moja briga velika je to što ta slika nama</i></p>

	<p><i>kvari šanse da dobijemo investicije. Njima je svejedno, u njihovo vrijeme investicija nije ni bilo. Sve investicije su bile u njihove džepove. Mene danas zanimaju investicije za Srbiju.</i></p>
<p>Lideri oporbe u RTS-u. Prosvjednici s motornom pilom u javnom servisu.</p>	<p>OFF: <i>Dodaje i da ga ne zanima što u upadu u RTS nisu reagirali zapadni ambasadori koji su svojevremeno osudili upad demonstranata u makedonski parlament.</i></p>
<p>Vučić za govornicom.</p>	<p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Veliki prijatelj tajkuna Đilasa i tajkuna Jeremića, Zoran Zaev je, pohvalili su se kako su osudili ministra unutarnjih poslova Čavkova ako ne griješim. Čavkova na 18 godina zatvora zato što nije spriječio građane da uđu u parlament. Po tom principu bismo možda mi mogli razmišljati o odgovornosti Nebojše Stefanovića što je pustio sinoć fašistu Obradovića i tajkuna Đilasa da uđu unutra, ali ja računam da je Nebojša mislio da je, da je policija mislila da ima posla s odgovornim ljudima i da im takvo nešto neće pasti na pamet.</i></p>
<p>Novinari dok sjede ispred govornice.</p>	<p>OFF: <i>Oni koji su, kako kaže, s Kosmeta i drugih dijelova zemlje krenuli ka Beogradu da ga brane, poručuje da nema potrebe za tim. Sljedeću poruku poslao im je i tijekom dana na Instagramu.</i></p>
<p>Snimka Vučića s Instagrama.</p>	<p>TON (Aleksandar Vučić, predsjednik Srbije): <i>Nikada se neću skloniti zato što ono za što se</i></p>

<p>Vučić izlazi iz zgrade i ulazi u automobil.</p>	<p><i>ja borim, principi za koje se zalažem, vrijedniji su i od života i od svega drugog. Nikada neću odustati od borbe za pristojnu i modernu Srbiju. Ja se kao što vidite nalazim na svom radnom mjestu u Predsjedništvu i kao što sam vam rekao i obećao nikada neću pobjeći.</i></p> <p>OFF: <i>Predsjednik je nešto iza 16 sati izašao na glavni ulaz iz zgrade Predsjedništva i odvezao se službenim vozilom.</i></p>
--	---

Analiza izvještaja emitiranog u trenutku kada su prosvjedi protiv vlasti kulminirali i odmicali prema završnom skupu (treća i četvrta faza odvijanja prosvjeda) - nepovoljan odnos prema temi (Dnevnik 2, 17. ožujka 2019.)

Na samom početku, korištenjem popratnog tona (atmosfera), odmah se akcent stavlja na prosvjednike, ali ne mirne prosvjednike već ih se pomalo prikazuje kao buntovnu gomilu koja je spremna na nasilje (slika br. 4), a to se i potencira odabirom tonova isključivo predsjednika Aleksandra Vučića. Novinarka RTS-a tako cijeli narativ gradi isključivo na jednom izvoru informacija, što kroz vrijeme „ima potencijala utjecati na poruku i na one koji ju primaju jer reputacija je izvora dodatno u stanju nadomjestiti istinosne sastavnice vijesti“ (Kurtić, 2007, cit. prema Đukić, 2017: 9). Prvim tonom Vučića odmah se aludira na nasilnički karakter prosvjednika te se šalje poruka kako oni nisu Srbija, kako nisu u konačnici ni ljudi već huligani i nasilnici. Drugim tonom jasno se šalje poruka kako su ranije održavani prosvjedni skupovi zapravo bili demonstracija nasilja i političke nemoći opozicijskih lidera. Idućim tonom predsjednik Vučić šalje poruku medijske ovisnosti i kontrole ističući kako će štiti RTS, a poruka se upotpunjuje kadrovima novinara koji sjede ispred njega (slika br. 4). U odabranim tonovima, tijekom cijelog središnjeg dijela narativa priloga, šalje se i poruka kako prosvjednici direktno koče gospodarski razvoj zemlje te ugrožavaju sigurnost građana. RTS ovakvim odabirom tonova gradi i potiče dodatnu dramatičnost cijelom događaju, a odabirom tonova isključivo iz jednog i to elitnog političkog izvora tvore medijsku reprezentaciju događaja unutar koje se „stvara znatna asimetrija u količini medijskog prostora za elitne i neelitne izvore (Hrnjić Kuduzović, 2017, cit prema Đukić, 2017: 11). Osim toga, jasno se

ostvaruje i favoriziranje službenih političkih stajališta na štetu samih prosvjednika. Rasplet narativa šalje poruku kako je, bez obzira na veliki broj prosvjednika, predsjednik Vučić zgradu, bez straha, napustio izlaskom kroz glavni ulaz (slika br. 4).

Slika br. 4 Izvještaj s konferencije Vučića (Izvor: Rts.rs, 2019)

S obzirom na provedenu narativnu analizu i na utvrđene elemente povoljnog/nepovoljnog odnosa autora (novinara) televizijskih priloga prema temi, valja zaključiti kako RTS prema prosvjedima nije imao povoljan/nepovoljan stav, temu je obrađivao neutralno, nepristrano, površinski i deskriptivno u 22 televizijska priloga (81%) što je i dominantni odnos RTS-a prema događaju. Povoljan, odobravajući odnos prema temi autor nije imao ni u jednom prilogu (0%) što govori u prilog njihovoj nezainteresiranosti i ne odobravanju skupova, dok je nepovoljan odnos RTS imao u četiri televizijska priloga (15%). U jednom televizijskom prilogu (4%) podjednak je bio omjer odobravajućeg i nepovoljnog odnosa

Tablica br. 3 Povoljan/nepovoljan odnos RTS-a prema temi prosvjeda u Srbiji (Izvor: autor)

Nema povoljnog/nepovoljnog odnosa	Povoljan odnos prema temi izvještavanja	Nepovoljan odnos prema temi izvještavanja	Podjednako je odnos i povoljan i nepovoljan prema temi izvještavanja
u 22 priloga (81%)	u 0 priloga (0%)	u 4 priloga (15%)	u 1 prilogu (4%)

U 22 (81%) televizijska priloga ne može se odrediti izraženost povoljnog/nepovoljnog stava prema temi tj. povoljnog/nepovoljnog stava nema i to je ujedno i najzastupljeniji odnos autora prema temi u jedinicama analize kao što je već i ranije navedeno. U četiri televizijska priloga (15%) taj odnos je eksplicitno verbalno formuliran i očigledan. Implicitan odnos tj. prikriveni odnos prema temi, koji se može naslutiti tek između redaka, upotrebljen je u jednom televizijskom prilogu (4%) što ga određuje kao najmanje zastupljen odnos prema temi.

Tablica br. 4 Izraženost povoljnog/nepovoljnog odnosa RTS-a prema temi prosvjeda u Srbiji

(Izvor: autor)

Ne može se odrediti kakav je odnos	Eksplicitan odnos	Implicitan odnos
u 22 priloga (81%)	u 4 priloga (15%)	u 1 prilogu (4%)

Najvažniji izvori informacija i kreatori javnog mnijenja

Ne-politička javnost tj. obični građani su ti koji su kroz središnje informativne emisije bili najčešći izvor informacija na temu prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ što je u jednu ruku i logično. Ipak, na problem se nailazi prilikom razmatranja o tome koja je skupina aktera kreirala javno mnijenje na temu. Naime, tonova ne-političke javnosti bilo je više (60%) od tonova političke javnosti (40%), ali ti tonovi su uglavnom bili od različitih osoba (profesor, karikaturist, novinar, pisac i ostali), dok su tonovi političara bili uglavnom tonovi predsjednika Vučića. Tako je njegova moć u izgradnji javnog mnijenja na temu prosvjeda, kao političkog aktera, bila puno veća, dok se s druge strane uniformiranost poruka prosvjednika jednostavno disperzirala kroz veliki broj različitih tonova, različitih aktera koji su prema javnosti izlazili svaki sa svojim problemima, a ne s jednakim stavom vezanim uz aktualnu društveno-političku situaciju u Srbiji (npr. novinar govori o demografiji, a mještaniin Rakita o hidroelektrani). Slijede primjeri tonova koji jasno pokazuju izgrađenost uniformiranosti stava predsjednika Vučića kroz cijeli proces odvijanja prosvjeda.

9. prosinca 2018. (početak prosvjeda)	17. ožujka 2019. (kulminacija prosvjeda)	19. ožujka 2019. (ususret završnom skupu)
<p><i>Šetajte do mile volje. Ja odmah da vam kažem da ni jedan zahtjev nikad neću ispuniti. Može pet milijuna da vas se skupi, nikada. Možete samo dobiti izbore. E kada dobijete izbore onda ispunjavajte ono što je narodu obećano. Ja pod pritiscima neću raditi i u tome se razlikujem od svih drugih.</i></p>	<p><i>Dozvolit ćemo sve vrste protesta, nasilju je došao kraj. Svi koji u nasilju sudjeluju, za nasilje će odgovarati i bit će u skladu sa zakonom procesuirani. Njihov je jedini problem bio taj što se okupljalo sve manje ljudi. Sinoć je bilo u piku 1584 čovjeka. Na početku je bilo značajno manje, na kraju značajno manje.</i></p>	<p><i>Ja vam kažem - neće. Mogu, ali da pokušaju. Svi koji blokiraju prometnice, kao i posljednji put kada su to radili, odgovarat će u skladu sa zakonom. Neće više da zlostavljaju običan svijet, normalan narod koji želi živjeti svoj život.</i></p>

Gledajući ukupan zbroj tonskih isječaka, ali i direktnih citiranja i parafraziranja riječi društveno-političkih aktera koje je koristio RTS u Dnevniku 2, najzastupljeniji govornik, izvor informacija i kreator javnog mnijenja bio je predsjednik Republike Srbije **Aleksandar Vučić** (12 tonova, 0 citiranja, 12 parafraziranja). Njega slijede glumac i jedan od organizatora prosvjeda **Branislav Trifunović** (7 tonova, 0 citiranja, 1 parafraziranje), ministar unutarnjih poslova **Nebojša Stefanović** (1 ton, 2 citiranja, 4 parafraziranja), vođa pokreta Dveri **Boško Obradović** (4 tona, 0 citiranja, 0 parafraziranja), glumac **Branislav Lečić** (2 tona, 0 citiranja, 1 parafraziranje), glumac **Radoslav Milenković** i jedan od lidera Saveza za Srbiju **Zoran Lutovac** (2 tona, 0 citiranja, 0 parafraziranja), glumac **Sergej Trifunović** (1 ton, 0 citiranja, 1 parafraziranje) te svi ostali akteri (1 ton, 0 citiranja, 0 parafraziranja). Boško Obradović najbolje je plasirani predstavnik opozicije, dok je Branislav Trifunović najbolje plasirani predstavnik ne-političke javnosti. Zanimljivo je kako u svim priložima RTS-a nije bilo tonova tzv. „običnih“ prosvjednika već su samo korišteni tonovi onih prosvjednika koji su govorili za govornicom, pred okupljenom masom. Uspoređujući zastupljenost tonskih isječaka političkih aktera koji su na vlasti i onih koji su u oporbi, više su o temi prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“, unutar Dnevnik 2 RTS-a, govorili predstavnici vlasti u Srbiji

(65%) od predstavnika opozicije (35%) iako se upravo njih postavljao kao idejne kreatore i organizatore prosvjeda.

Grafika br. 8 Vlast vs. oporba u zastupljenosti prema broju tonskih isječaka na temu prosvjeda u Srbiji unutar Dnevnika 2 RTS-a (*Izvor: autor*)

4.3. Analiza izvještavanja o temi prosvjeda protiv vlasti u Dnevniku HRT-a i zrakoplovima F16 u Dnevniku 2 RTS-a

Radio-televizija Srbije, u promatranom razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine, nije izvještavala na temu izraelskih zrakoplova F16 (0% priloga). RTS je za propali proces modernizacije Hrvatskog ratnog zrakoplovstva bio u potpunosti nezainteresiran, a javnost u Srbiji zakinuo je za informacije. Iz tog razloga, ovo poglavlje isključivo će se baviti analizom izvještavanja HRT-a na temu prosvjeda protiv vlasti u Srbiji. Središnji Dnevnik HRT-a je u razdoblju od 8. prosinca 2018. do 13. travnja 2019. emitirao devet televizijskih priloga na spomenutu temu, ukupnog trajanja 26,6 minuta, što čini 2,5% sadržaja središnje informativne emisije u navedenom razdoblju. Novinari su se najviše koristili javljanjem uživo (41%).

HRT temi prosvjeda „Stop kravavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ nije pridavao izrazito veliku pozornost što je vidljivo prema grafici br. 10 koja pokazuje kako su se televizijski prilozima na ovu temu prosječno pojavljivali u drugom dijelu Dnevnika (u 17,22 minuti) uz ostale vijesti iz svijeta. Svakako treba naglasiti kako je u dvije (7%) središnje informativne emisije tema bila u najavi najvažnijih priloga na početku Dnevnika.

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik (17. ožujka 2019.):

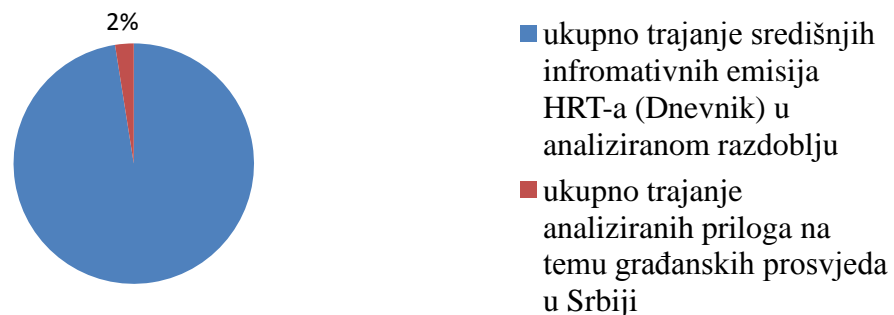
Prosvjednici i policija u naguravanju na hodnicima RTS-a. Vučić za govornicom.	OFF: <i>Drama u Beogradu. Sukob prosvjednika i policije. Traži se Vučićeva ostavka. On poručio - ne bojim se, borit ću se za Srbiju.</i>
--	--

Najava priloga u headlines-ima - najavi glavnih vijesti na početku emisije Dnevnik (13. travnja 2019.):

Prosvjednici ispred Narodne skupštine. Prosvjednik sa zastavom. Kolona prosvjednika hoda ulicom s transparentom.	OFF: <i>U Beogradu još jedan prosvjed protiv vlasti Aleksandra Vučića. Zastupnici njegove stranke i policija zatvorili se u skupštinu Srbije.</i>
--	---

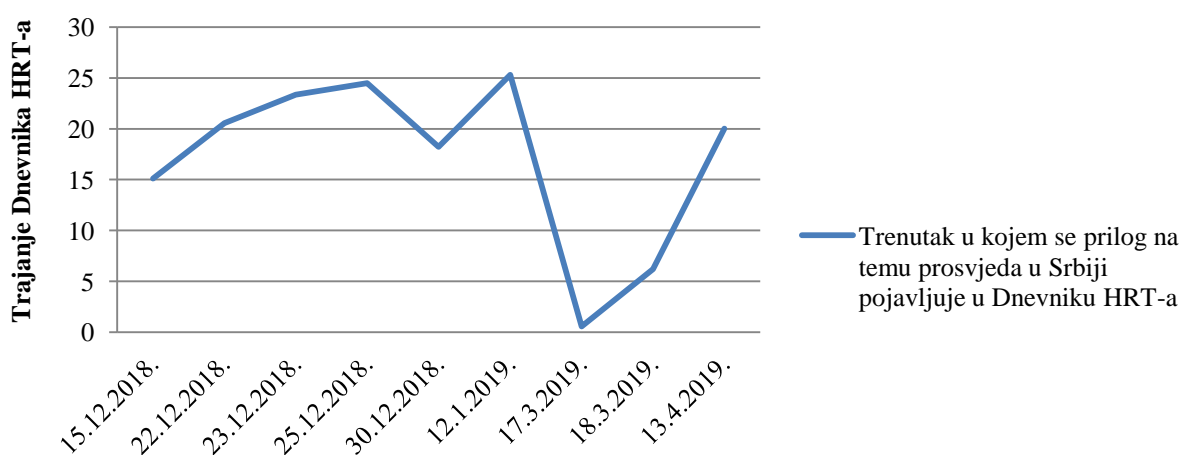
Obje najave u prvi plan postavljaju prosvjednike te se ističe jedan zahtjev i to onaj za ostavkom predsjednika Vučića. U prvoj najavi Vučića se predstavlja kao vođu koji je spreman na sukob s građanima svoje zemlje kako bi zadržao svoju poziciju, dok se u drugoj najavi članove njegove stranke predstavlja kao „uplašene“ s obzirom na okupljene građane koji prosvjeduju.

Grafika br. 9 Zastupljenost teme prosvjeda u Srbiji u središnjem Dnevniku HRT-a (*Izvor: autor*)

Najveći rast intenziteta izvještavanja na temu prosvjeda, prema kronologiji događaja, bio je u trenutku kada su prosvjednici upali u zgradu RTS-a te kada su prosvjedovali ispred zgrade Predsjedništva u trenutku izvanrednog obraćanja predsjednika Vučića (treća faza). Upravo je u toj jednoj informativnoj emisiji, emitiranoj 17. ožujka 2019. godine, prilog na temu prosvjeda bio prilog koji je i otvorio središnji Dnevnik HRT-a.

Grafika br. 10 Intenzitet izvještavanja na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku HRT-a (*Izvor: autor*)

Datumi Dnevnika HRT-a u kojima se pojavljuje prilog na odabranu temu

Analiza narativa javljanja uživo reportera Dragana Nikolića, koje je javno osudio srpski ministar unutarnjih poslova Nebojša Stefanović, pokazuje postojanje povoljnog stava HRT-a prema prosvjedima „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. Odabirom kadrova, popratnim zvukom atmosfere te narativnom strukturom *stand up*-a, jasno se može iščitati poruka koju šalje reporter HRT-a.

Analiza javljanja uživo (druga faza odvijanja prosvjeda):

Javljanje uživo Dragana Nikolića (Dnevnik 22. prosinca 2018.)	
Novinar na ulici među prosvjednicima.	<i>STAND UP: Dobra večer iz grotla građanskog i patriotskog otpora u mnogočemu autoritarnoj vladavini Aleksandra Vučića. Teško je reći u ovom</i>

<p>Kadar gomile ljudi na ulici Beograda. Vide se transparenti na kojem piše #PočeloJe.</p> <p>Prosvjednik s maskom preko lica.</p> <p>Prosvjednici na ulici koja je u ovom kadru poluprazna. Kolona ljudi se približava kameri. Predvođeni su velikim transparentnom na kojem piše „1 od 5 miliona“ i bubnjarima.</p> <p>Detalj transparenta na kojem piše „neću da ćutim“. Krupni kadar lica čovjeka koji drži natpis.</p> <p>Kolona ljudi stoji na ulici.</p> <p>Kolona se sa zastavama i transparentima kreće ulicama.</p>	<p><i>trenutku, u ovoj atmosferi nogometne utakmice, ali vjerujem da nije manje od 10-ak, 15 tisuća prosvjednika koliko ih je po snježnom nevremenu bilo po ulicama Beograda i prošle subote. Ovo su najmasovniji prosvjedi tijekom šest godina Vučićeve neprikosnovene vlasti. Prosvjeduje se i počelo je sve, podsjetit ću, nakon napada na vođu Nove ljevice u Kruševcu, Stefanovića. To je i prvi naslov ovih prosvjeda bio „Stop krvavim košuljama“ i to je jedan od odgovora koji se večeras traži. Ime nalogodavca tog napada, ali i ime nalogodavca ubojstva jednog od vođe kosovskih Srba Olivera Ivanovića, jednako tako tko napada novinare. Ovo je nažalost postala zemlja medijskog mraka, novinari se ovdje prebijaju, pale se njihovi domovi. Jedne dnevne novine, jedan internetski portal koji se ne može kontrolirati i jedna gledana komercijalna televizija, samo to nije pod medijskim kišobranom vladajućeg SNS-a i Aleksandra Vučića. Ali isto tako ljudi su nezadovoljni ekonomskom situacijom. Ovdje radnici rade za oko 160 eura puno radno vrijeme, a posljednje Gallupovo istraživanje naznačilo je da oko 27% mladih i visokoobrazovanih Srba misli vrlo brzo napustiti zemlju. Aleksandar Vučić poručio je prosvjednicima, a ima ovdje i običnih ljudi i predstavnika politike od krajnje desnice do krajnje ljevice zato kažem i patriotske i građanske Srbije, da ih može biti i milijun, ali</i></p>
---	---

<p>U koloni i kamion s razglasom. Oko njega su zastave u duginim bojama.</p> <p>Prosvjednici s transparentima.</p>	<p><i>da on neće udovoljiti ni jednom njihovom zahtjevu i da mogu samo na izbore. Mislim da je to ono u čemu razjedinjena i u mnogo čemu kompromitirana oporba nanjušila, a to je da će vrlo vjerojatno na proljeće biti održani novi prijevremeni parlamentarni izbori u Srbiji. Ondje Aleksandra Vučić ganja 2/3 većinu u skupštini, koja mu je potrebna da bi u preambuli Ustava izbacio Kosovo (...)</i></p> <p><i>Ovi ljudi žele izlaz iz virtualne stvarnosti i velike laži, kažu, koju stvara Aleksandar Vučić.</i></p>
--	--

Analiza javljanja uživo (druga faza odvijanja prosvjeda) - povoljan odnos prema temi (Dnevnik 22. prosinca 2018.)

Novinar u samom uvodu odmah šalje dvije jasne poruke. Prvo, da je prosvjed na kojem se nalazi zapravo ujedinjeni glas cijele Srbije, bez obzira na političku orijentaciju, protiv aktualne vlasti. Drugo, da je ta vlast dirigirana samovoljom jednog čovjeka, predsjednika Vučića. Ovaj uvod narativa prati stereotipna slika novinara postavljenog među same prosvjednike te se tako dodatno naglašava zajedništvo prosvjednika u kojem sudjeluju i mediji, vizualno se prosvjednici prezentiraju kao „moćna“ gomila, a gledatelje Dnevnika vizualno se postavlja u centar zbivanja te se od njih traži poistovjećivanje s građanima koji prosvjeduju (slika br. 5). Jačina građanskog otpora prema vlasti naglašava se u nastavku narativa gdje novinar, aludirajući na veliki broj okupljenih građana, govori kako se nalazi u „atmosfera nogometne utakmice“. Na svakoj utakmici postoje dvije suprotstavljene strane koje navijaju za jedan ili drugi tim. U ovoj situaciji, dvije suprotstavljene strane navijaju zajedno protiv jednog tima tj. protiv vlasti SNS-a. Detalji transparenta na kojima piše #PočeloJe (slika br. 5) šalju dodatnu poruku kako su se ljudi sada pobunili i kako od prosvjeda tj. navijanja neće odustati sve dok se utakmica ne završi s pobjedom njihovog tima tj. s porazom tima predsjednika Vučića. Uz kadrove kolone ljudi na ulicama Beograda (slika br. 5), novinar u središnjem dijelu govori o povodu zbog kojeg su prosvjedi započeli, a onda dolazi i do kulminacije navodom kako je Srbija zemlja „medijskog mraka“. Uz transparent na kojem piše „Neću da ćutim“ (slika br. 5) i uz nabranje medija koji jedino nisu pod utjecajem

vladajućeg SNS-a, šalje se eksplicitna poruka o postojanju medijske cenzure koja zahvaća i javni servis. Nakon što se spominje i loša gospodarska situacija, što je u oprjeci s riječima Vučića koji neprestano govori o ekonomskom napretku zemlje, u razrješenju narativa šalje se poruka kako ne dolazi do kraja „utakmice“ i „pobjede“ jednog ili drugog tima, u raspletu dolazi samo do kraja „prvog poluvremena“ borbe ujedinjenih građana protiv „lažne stvarnosti“ predsjednika Vučića.

Slika br. 5 Javljanje uživo Dragana Nikolića (Izvor: *Hrt.hr*, 2018)

Da je HRT u jednu ruku prosvjede u Srbiji smatrao važnima, pokazuje i činjenica kako su reportere poslali na mjesto zbivanja tj. u Beograd da šalju izvještaje s terena te da se uključuju u program uživo. Reporter Hrvatske radiotelevizije pet su puta, u razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine, uživo iz Beograda izvještavali s prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“, a tri su uključjenja uživo bila obogaćena i reportažnim izvještajima s lica mjesta. Najviše javljanja uživo odradio je reporter Dragan Nikolić. S druge strane, HRT je i redakcijski obrađivao ovu temu, koristeći arhivski i agencijski materijal. Takav način izvještavanja zabilježen je tijekom odvijanja četvrtog i šestog prosvjeda (30. prosinca 2018. i 12. siječnja 2019.) te 23. i 25. prosinca 2018. kada je srpski ministar unutarnjih poslova Nebojša Stefanović osudio javljanje uživo reportera Dragana Nikolića. HRT je kroz dvije čitane vijesti, emitirane 23. i 25. prosinca 2018. godine, jasno iskazao stav

kako je javljanje uživo njihovog novinara bilo objektivno, te da tomu u prilog ide i osuda medijskog linča koju je uputila Koalicija novinarskih udruga u Srbiji.

Čitana vijest (Dnevnik 23. prosinca 2018.):

Nakon jučerašnjeg trećeg i dosad najmasovnijeg prosvjeda u Beogradu, protiv vlasti Aleksandra Vučića, na kojem se, prema podacima organizatora, okupilo oko 40 tisuća građana, jutros je pred novinare izašao ministar unutarnjih poslova Nebojša Stefanović. (...) Stefanović je za bunt protiv Vučića optužio i medije, pa je tako prozvao i HRT koji je sinoć objektivno izvještavao s događaja, dok Stefanović tvrdi da je to bilo huškačko izvještavanje.

Čitana vijest (Dnevnik 25. prosinca 2018.):

Koalicija novinarskih udruga u Srbiji osudila je medijski linč kojem je u toj zemlji izložen reporter HRT-a Dragan Nikolić, zbog izvještavanja s protuvladinih prosvjeda u Beogradu. Posebno su osudili izjave srbijanskog ministra unutarnjih poslova Nebojše Stefanovića i pojedinih, vlastima bliskih, tabloida. Medijska koalicija koja okuplja više šest tisuća članova drži da se takvim neprimjerenim reagiranjem na objektivno izvještavanje, u ovom slučaju HRT-ova novinara, kao i prebrojavanjem krvnih zrnaca vraćamo u 90-te godine.

Tijekom izvještavanja HRT-a s prosvjeda u Beogradu, **Aleksandar Vučić** bio je najčešći izvor informacija i kreator javnog mnijenja u središnjem Dnevniku HRT-a (5 tonova, 0 citiranja, 6 parafraziranja). Njega slijede vođa pokreta Dveri **Boško Obradović** (2 tona, 0 citiranja, 2 parafraziranja), jedan od vođa Saveza za Srbiju **Vuk Jeremić** (2 tona, 0 citiranja, 0 parafraziranja), ministar unutarnjih poslova **Nebojša Stefanović** (1 ton, 0 citiranja, 1 parafraziranje) te svi ostali akteri (1 ton, 0 citiranja, 0 parafraziranja). Pripadnici ne-političke javnosti u kategoriji su „svi ostali akteri“ jer kao i neki drugi političari zastupljeni su samo jednim tonom, a prema ukupnom broju tonskih isječaka njima pripada 11 (46%) dok na političare otpada 13 tonova (54%). Boško Obradović, prema tonskim isječcima, najbolje je plasirani predstavnik opozicije, koja je prema broju tonova (45%), gotovo podjednako zastupljena u izvještavanju HRT-a kao i predstavnici vlasti (55%).

Grafika br. 11 Vlast vs. oporba u zastupljenosti na temu prosvjeda u Srbiji u Dnevniku HRT-a (Izvor: autor)

5. ZAKLJUČAK

Televizija je medij koji, bez obzira na aktualnu popularnost interneta, i dalje uživa veliko povjerenje javnosti. U prvom redu to se odnosi na informativni program tj. na središnje informativne emisije koje su mnogima glavni izvor informacija. Takav ugled prvenstveno su gradile središnje informativne emisije javnih servisa, koji su javnosti dužni ponuditi raznolike i nepristrane informacije oslobođene od političkoga upletanja i od komercijalnih pritisaka. Ovaj zadatak pripao je i javnim servisima u Hrvatskoj (HRT) te Srbiji (RTS), a poslužio je i kao poligon za istraživanje o tome kako javni servisi izvještavaju o važnim i pomalo društveno osjetljivim događajima u zemlji. Za HRT, kao fokus istraživanja, odabrana je tema kupovine zrakoplova F16 od Izraela, a za RTS tema prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“. U istraživanju je, na pojedinim tv priložima, upotrebljena kvalitativna analiza narativa s ciljem prepoznavanja načina izvještavanja te narativnih elementata koji su u izvještavanju upotrijebljeni. Analiza narativa kombinirana je s kvantitativnom analizom sadržaja s ciljem određivanja frekventnosti i vremenske zastupljenosti pojedinih elemenata određenih analitičkom matricom, a riječ je o, između ostalog, trajanju emisije, broju tv priloga na temu, trajanju tv priloga, oblicima tv izražavanja, društveno-političkim akterima. Javni servis u Hrvatskoj nije u potpunosti nepristrano izvještavao o nabavi borbenih zrakoplova F16, nego se kroz izbor aktera i njihovih tonova te postojanjem povoljnog odnosa prema temi uočava pristranost i nedostatak volje da se tema dublje obradi i kontekstualizira. HRT-u je proces nabave borbenih zrakoplova bio važan što je vidljivo prema podatku kako je, u razdoblju od 29. ožujka 2018. do 10. siječnja 2019. godine, gotovo 6% sadržaja svoga Dnevnika posvetio upravo toj temi, a osim toga emisija je osam puta (42%) bila otvorena prilogom o zrakoplovima F16. Rast intenziteta izvještavanja zabilježen je upravo u trenutku kada zrakoplovi F16 po prvi puta dolaze u Hrvatsku i sudjeluju u proslavi Oluje, zatim kada se javljaju prvi glasovi o propadanju nabave zrakoplova te kada ministar Krstičević izjavljuje da nema službenu obavijest da SAD koči prodaju i potom na samom kraju procesa kada je stigla službena potvrda Izraela da vojni zrakoplovi F16 neće biti dostavljeni Hrvatskoj. HRT je o ovoj temi izvještavao pretežno površinski i putem čitanih vijesti. Osim toga, narativni elementi, koji su uočeni u tv priložima, govore kako su novinari HRT-a tijekom izvještavanja pretežno marginalizirali sporna pitanja i proizvodili afirmativnu i optimističnu sliku vezanu uz zrakoplove F16, zatim su imali ulogu kanala promocije službenih informacija, afirmirali su međunarodni kontekst reformskih poteza, ključne informacije o reformi dobivali su od državnih dužnosnika i u njima su prevladavali iskazi o uspješnom odvijanju reforme. HRT

pretežno nije imao povoljan/nepovoljan odnos prema temi, ali ako usporedimo priloge koji su imali jedan od ta dva odnosa, više je bilo priloga s povoljnim odnosom prema temi (31%). U početku procesa kupovine zrakoplova, HRT je imao izraženiji povoljan odnos, dok je prema kraju nabavke izraženiji bio nepovoljan odnos prema poslovnom partneru tj. državi Izrael. Političari, i to oni s vlasti (82%), bili su najzastupljeniji govornici, izvori informacija i kreatori javnog mnijenja na temu. Najviše se isticao ministar obrane Krstičević. Kada je riječ o analizi priloga javnog servisa RTS-a, o prosvjedima protiv državnog vrha, pokazalo se da se nije izvještavalo u potpunosti nepristrano, nego se kroz izbor aktera i njihovih tonova te postojanjem nepovoljnog odnosa prema temi uočava pristranost i nedostatak volje da se tema dublje obradi i kontekstualizira. RTS-u je tema prosvjeda, prema zastupljenosti unutar Dnevnika 2 u razdoblju od 8. prosinca 2018. do 13. travnja 2019. godine, bila važna (6%), ali samo su dvije emisije Dnevnika 2 (7%) otvorene prilogom na temu prosvjeda, dok ostalih dana RTS nije intenzivno izvještavao na temu (prilozi emitirani nakon 15. minute emisije). Posebnu pozornost prosvjedima RTS je posvetio posredno, zapravo kao reakciju na izvještavanje reportera HRT-a Nikolića iz Beograda, ali i u trenutku kada prosvjednici ulaze u zgradu RTS-a, kada dan kasnije prosvjeduju ispred Predsjedništva i kada se održao veliki prosvjed ispred Narodne skupštine. RTS je o ovoj temi izvještavao gotovo u potpunosti površinski i putem izvještaja. Osim toga, narativni elementi koji su uočeni u tv priložima govore kako su novinari RTS-a tijekom izvještavanja namjerno ili hotimično branili stajališta političkih elita, a velikom zastupljenošću odabranih tonova Aleksandra Vučića i reputacijom njega kao izvora informacija nadomjestili su istinosne sastavnice vijesti te su stvorili asimetriju u količini medijskog prostora za elitne i neelitne izvore. RTS uglavnom nije imao povoljan/nepovoljan stav prema temi, ali ako usporedimo priloge koji su imali jedan od ta dva odnosa, više je bilo priloga s nepovoljnim odnosom prema temi (15%). Ne-politička javnost bila je najčešći izvor informacija, ali s tonovima puno različitih aktera i s različitim zahtjevima nije se uspjela stvoriti uniformirana slika o motivu prosvjeda, kao što je u tome uspio predsjednik Vučić. RTS nije izvještavao o temi zrakoplova F16, dok je HRT o prosvjedima u Srbiji izvještavao s eksplicitnim povoljnim odnosom prema temi i dominacijom Aleksandra Vučića kao izvora informacija. Zaključci o načinu izvještavanja izvedeni ovim istraživanjem odnose se isključivo na odabrane događaje koji su bili fokus istraživanja te se oni ne mogu primijeniti na cjelokupni informativni programski sadržaj HRT-a i RTS-a. Rezultati istraživanja služe kao indikator načina izvještavanja javnih servisa o konkretnim osjetljivim društveno-političkim događajima te kao takvi mogu poslužiti za druge opsežnije akademske radove.

6. LITERATURA

- Car (Popović), Viktorija** (2004) HTV – javna televizija? Programsko vijeće HRT-a – institucija javnoga nadzora ili političke kontrole? *Politička misao* 41(2): 17-29.
- Car, Viktorija** (2007) Konvergirani javni medijski servis. *Politička misao* 44(2): 113-127.
- Car, Viktorija** (2010) Televizija u novomedijskom okruženju. *Medijske studije* 1(1-2): 91-104.
- Car, Viktorija i Osmančević, Leali** (2016) Televizijski narativi- pričam ti priču. Sarajevo *Social Science Review*, 5 (1-2): 7-27.
- Djerf-Pierre, M. i Weibull, L.** (2008) From public educator to interpreting ombudsman. Regimes of political journalism in Swedish public service broadcasting, 1925–2005. U: Strömbäck J, Ørsten M and Aalberg T (ur) *Communicating Politics. Political Communication in the Nordic Countries* (str. 195–214). Gothenburg: Nordicom.
- Dobrašinović, Dragan** (2015) Jedan izveštaj o RTS-u: hronika najavljene propasti. U: Aksentijević, Milan (ur) *RTS – naše pravo da znamo sve* (str. 7-50). Prokuplje: Toplički centar za demokratiju i ljudska prava.
- Đukić, Marina** (2017) Medijsko uokviravanje prosvjeda na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. *Komunikacija i mediji* 41(12): 5-40.
- Ellmore, R.T** (1992) Interpretative reporting. *Mass media dictionary*, National Textbook Company Lincolnwood, USA.
- Gillespie, Marie i Toynbee, Jason** (2006) *Analysing Media Texts*. NY: Open University Press.
- Jandrić, Ilija** (2004) Usporedba informativnih programa BBC-ja i HRT-a. *Politička misao* 41(2): 72-84.
- Krajina, Zlatan** (2011) *Analiza teksta i diskursa propagandnih televizijskih spotova Vlade RH za ulazak Hrvatske u Europsku uniju 2011*. Zagreb: Gong.
- Lamza Posavec, Vesna** (2011) *Kvantitativne metode istraživanja: anketa i analiza sadržaja*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Leksikon radija i televizije** (2016) Zagreb: Hrvatska radiotelevizija.

- Matić, Jovanka** (2006) Mediji o vojsci SCG u procesu reforme. U: Hadžić, Miroslav i Timotić, Milorad (ur) *Javnost i vojska* (str. 155-178). Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Matić, Jovanka** (2009) Raznovrsnost TV programa u Srbiji. U: Valić Nedeljković, Dubravka (ur) *Medijski skener* (str. 24-69). Novi Sad: Novosadska novinarska škola.
- Matić, Jovanka** (2018) Medijska politika vlasti SNS-a u Srbiji 2014-2018. godine. U: Pralica, Dejan (ur) *Mediji Balkana* (str. 53-70). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- McNair, Brian** (2000) *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere*. London: Routledge.
- Patterson, Thomas** (2002) The Vanishing Voter: Why Are the Voting Booths So Empty? *National Civic Review* 91(4): 367–378.
- Perišin, Tena** (2004) Profesionalni kriteriji selekcije vijesti i utjecaj javnosti. *Politička misao* 41(2): 85-93.
- Perišin, Tena** (2010) *Televizijske vijesti*. Zagreb: Medijska istraživanja.
- Salgado, Susana; Strömback, Jesper** (2011) Interpretative Journalism: A review of Concepts, Operationalizations and Key Findings, *Journalism* 13(2): 144-161.
- Šalković, Hrvoje** (2000) Hrvatska televizija u transformaciji prema modelu javne televizije-iluzija ili realnost? *Medijska istraživanja* 6(1): 19-39.
- Todorović, Neda** (2002) *Interpretativno i istraživačko novinarstvo*. Beograd: Čigoja štampa.
- Valić Nedeljković, Dubravka** (2015) Javni servisi (ni)su u službi građana. U: *Monitoring primene novih medijskih zakona u Srbiji* (str. 1-16). Novi Sad: Novosadska novinarska škola.
- Valić Nedeljković, Dubravka** (2016) Uloga javnih medijskih servisa u promociji nacionalizma i ekstremizma u kontekstu regiona Zapadnog Balkana. U: Valić Nedeljković, Dubravka, Knežević, Nikola i dr. (ur) *Mediji, religija, nacionalizam i tranziciona pravda* (str. 87-100). Novi Sad: Centar za istraživanje religije, politike i društva, Odsek za medije Filozofskog fakulteta.
- Veljanovski, Rade** (2005) *Javni RTV servis u službi građana*. Beograd: Clio.

Veljanovski, Rade (2009) Medijski zakoni u Srbiji – načela i praksa. U: Valić Nedeljković, Dubravka (ur) *Medijski skener* (str. 10-23). Novi Sad: Novosadska novinarska škola.

Veljanovski, Rade (2013) Uncertainty of Survival of Public Media Service in Serbia as a Stronghold of Media Identity. *Medijski dijalozi* 6(3): 141-151.

Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji (2010) *Narodne novine* 137.

Zgrabljić, Nada (2003) Hrvatska medijska politika i javni mediji. *Medijska istraživanja* 9(1): 59-75.

INTERNETSKI IZVORI:

Agencija za elektroničke medije (2018) Istraživanje gledanosti televizije.
<https://www.aem.hr/istrazivanje-gledanosti-televizije/> Pristupljeno 12. srpnja 2019.

EBU (Europska radiodifuzijska unija) (2019) Trust in media 2019.
https://www.ebu.ch/publications/mis/login_only/trust-in-media Pristupljeno 18. lipnja 2019.

Hr.n1info.com (2018) Prosvjed Stop krvavim kosuljama u Beogradu.
<http://hr.n1info.com/Regija/a354271/Prosvjed-Stop-krvavim-kosuljama-u-Beogradu.html>
Pristupljeno 26. siječnja 2019.

Hr.n1info.com (2018) Vučić poručio oporbi da neće ispunjavati zahtjeve s ulice i da ga mora pobijediti na izborima. <http://hr.n1info.com/Regija/a354369/Vucic-porucio-oporbi-da-nece-ispunjavati-zahtjeve-s-ulice-i-da-ga-mora-pobijediti-na-izborima.html> Pristupljeno 26. siječnja 2019.

Hr.n1info.com (2019) Ne postoje neki rokovi koje može dati neki fašist.
<http://hr.n1info.com/Regija/a378368/Ne-postoje-neki-rokovi-koje-moze-dati-neki-fasist.-Tko-si-ti-da-dajes-rokove.html> Pristupljeno 18. ožujka 2019.

Hr.n1info.com (2019) Prosvjednici krenuli u šetnju do zgrade policije u kojoj je uhićeni mladić. <http://hr.n1info.com/Regija/a378196/UZIVO-Prosvjednici-krenuli-u-setnju-do-zgrade-policije-u-kojoj-je-uhiceni-mladic.html> Pristupljeno 17. ožujka 2019.

Hr.n1info.com (2019) Smiruju se prosvjedi ispred RTS-a-Vučić se u nedjelju obraća javnosti. <http://hr.n1info.com/Regija/a378126/Smiruju-se-prosvjedi-ispred-RTS-a-Vucic-se-u-nedjelju-obraca-javnosti.html> Pristupljeno 17. ožujka 2019.

Hr.n1info.com (2019) U Beogradu se sprema novi prosvjed-Vučić se u podne obraća javnosti. <http://hr.n1info.com/Regija/a378166/U-Beogradu-se-sprema-novi-prosvjed-Vucic-se-u-podne-obraca-javnosti.html> Pristupljeno 17. ožujka 2019.

Hr.n1info.com (2019) Kronologija kupovine zrakoplova F16. <http://hr.n1info.com/Vijesti/a361577/Krsticevic-se-njima-hvalio-preletali-su-Knin-na-kraju-je-sve-propalo-Kronologija-dogadjaja-okonab.html> Pristupljeno 25. siječnja 2019.

Hr.n1info.com (2019) Počeo deveti prosvjed 1 od 5 milijuna u Beogradu. <http://hr.n1info.com/Regija/a367484/Poceo-deveti-prosvjed-1-od-5-milijuna-u-Beogradu.html> Pristupljeno 14. ožujka 2019.

Hr.n1info.com (2019) Prosvjedni skup u Beogradu uz poziv na veliko okupljanje 13. travnja. <http://hr.n1info.com/Regija/a393140/Prosvjedni-skup-u-Beogradu-uz-poziv-na-veliko-okupljanje-13.-travnja.html> Pristupljeno 20. svibnja 2019.

Hr.n1info.com (2019) Prosvjed u Beogradu-Vlasti rok do petka da se očituje o zahtjevima. <http://hr.n1info.com/Regija/a394804/Prosvjed-u-Beogradu-Vlasti-rok-do-petka-da-se-ocituje-o-zahtjevima.html> Pristupljeno 20. svibnja 2019.

Hrt.hr (2019) O HRT-u. <https://www.hrt.hr/hrt/o-hrt-u/> Pristupljeno 9. travnja 2019.

Hrt.hr (2019) Povijest HRT-a. <https://www.hrt.hr/hrt/povijest-hrt-a/> Pristupljeno 9. travnja 2019.

Jutarnji.hr (2015) Dnevnik HTV-a u 19.30 odlazi u povijest. <https://www.jutarnji.hr/spektakli/ups/novi-format-novi-termin-novi-voditelji-nakon-skoro-40-godina-dnevnik-htv-a-u-19.30-h-uskoro-odlazi-u-povijest/469801/> Pristupljeno 24. travnja 2019.

Jutarnji.hr (2017) Nova voditeljska lica. <https://www.jutarnji.hr/spektakli/domace-zvijezde/promjene-u-hrt-ovom-dnevniku-vracaju-se-durica-drobac-i-goran-brozovic-doznali-smo-sto-ce-ubuduce-raditi-mirjana-posavac-i-branimir-farkas/6547047/> Pristupljeno 24. travnja 2019.

Obljetnica.hrt.hr (2017) Hrvatska radiotelevizija u Domovinskom ratu.

<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/h/hrvatska-radiotelevizija-u-domovinskom-ratu/> Pristupljeno 9. travnja 2019.

Raspored.hrt.hr (2019) Tv raspored. <https://raspored.hrt.hr/> Pristupljeno 24. travnja 2019.

Reuters Institute (2019) Digital News Report 2019.

https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2019-06/DNR_2019_FINAL_0.pdf
Pristupljeno 18. lipnja 2019.

Rsf.org (2019) World press freedom index. <https://rsf.org/en/ranking> Pristupljeno 28. svibnja 2019.

Rts.rs (2019) Istraživanje gledanosti programa.

<http://www.rts.rs/page/rts/sr/CIPA/story/171/istrazivanja/3454446/gledanost-tv-programa-s-nacionalnom-pokrivenosc-u-februaru-2019-.html> Pristupljeno 27. travnja 2019.

Rts.rs (2019) Programska šema.

<http://www.rts.rs/page/tv/sr/broadcast/20/rts1.html?null=&month=4&year=2019&day=22&>
Pristupljeno 27. travnja 2019.

Rts.rs (2019) Ko upravlja RTS-om. <http://www.rts.rs/page/rts/sr/javniservis/story/279/ko-upravlja-rts-om/67325/ko-upravlja-rts-om.html> Pristupljeno 11. travnja 2019.

Rts.rs (2019) Istraživanje gledanosti programa za veljaču.

<http://www.rts.rs/page/rts/sr/CIPA/story/171/istrazivanja/3454446/gledanost-tv-programa-s-nacionalnom-pokrivenosc-u-februaru-2019-.html> Pristupljeno 11. travnja 2019.

Vijesti.hrt.hr (2016) Dnevnik iz novog studija. <https://vijesti.hrt.hr/334495/dnevnik-hrt-a-od-15-svibnja-prikazuje-se-iz-najsuvremenijega-studija-u-europi-2> Pristupljeno 24. travnja 2019.

Vijesti.hrt.hr (2018) Srbijanski novinari osudili napade na reportera HRT-a.

<https://vijesti.hrt.hr/479813/srbijanski-novinari-osudili-napade-na-reportera-hrt-a> Pristupljeno 26. siječnja 2019.

Yihr.hr (2019) Zajednički narativi – prošlost se nastavlja. <http://yihr.hr/hr/zajednicki-narativi-proslost-se-nastavlja/> Pristupljeno 28. svibnja 2019.

AUDIOVIZUALNI MATERIJAL:

Hrt.hr (2019) Emisije na zahtjev. <https://www.hrt.hr/enz/dnevnik/> Pristupljeno 30. lipnja 2019.

Rts.rs (2019) Arhiva emisija Dnevnik 2. <http://www.rts.rs/page/tv/sr/news/20/rts-1/35/dnevnik.html?position=-1> Pristupljeno 30. lipnja 2019.

SAŽETAK

Televizija je medij kojem javnost najviše vjeruje, a televizijske središnje informativne emisije mjesto su na kojem se mnogi informiraju o najvažnijim vijestima iz zemlje i svijeta. Dugu tradiciju i aktualnu popularnost, u Hrvatskoj i Srbiji, imaju središnji Dnevnik (HRT) i Dnevnik 2 (RTS). Način na koji oni izvještavaju o temi kupovine zrakoplova F16 i prosvjeda „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“ predmet je ovog istraživanja. Kombiniranom analizom narativa i analizom sadržaja ustanovljeno je kako javni servis u Hrvatskoj nije u potpunosti nepristrano izvještavao o nabavi borbenih zrakoplova F16, nego se kroz izbor aktera i njihovih tonova, oblika tv izražavanja, narativnih elemenata te postojanjem povoljnog odnosa prema temi uočava pristranost i nedostatak volje da se tema dublje obradi i kontekstualizira. Slična situacija i kod javnog servisa u Srbiji koji nije u potpunosti nepristrano izvještavao o prosvjedima protiv državnog vrha pod nazivom „Stop krvavim košuljama“ i „1 od 5 miliona“, nego se kroz izbor aktera i njihovih tonova, oblika tv izražavanja, narativnih elemenata te postojanjem nepovoljnog odnosa prema temi uočava pristranost i nedostatak volje da se tema dublje obradi i kontekstualizira. HRT je o prosvjedima u Srbiji izvještavao s eksplicitnim povoljnim odnosom prema temi i dominacijom Aleksandra Vučića kao izvora informacija, dok RTS nije izvještavao na temu zrakoplova F16.

Ključne riječi: javni servis, HRT, RTS, izvještavanje, zrakoplovi F16, prosvjedi

SUMMARY

Television is the most trusted form of communication and that's why central broadcasted news are a source of domestic and international information that many people seek out. Dnevnik (HRT) and Dnevnik 2 (RTS) are the providers of news content that accumulated lasting tradition and current popularity in Croatia and in Serbia. The subject of this research is the way these two news broadcasting programmes inform their nations on the subjects of purchase of F16 fighter aircrafts and the two protests called „Stop krvavim košuljama“ (Stop the bloody shirts) and „1 od 5 miliona“ (1 out of 5 million). It was established by combined analysis of narrative and content analysis that Croatian public service broadcaster reported about the F16 aircraft purchase in a biased manner which entails their choice of speaking figures and tones, way of tv utterance and narrative elements. It should also be mentioned that because of the favorable position that resulted from reporting about this subject, there was obvious partiality and reluctance to contextualize and to work deeper through this topic. Similar situation occurs with Serbian public service broadcaster which also fails to report without partiality about the protests against the government which are called „1 out of 5 million“ and „Stop the bloody shirts“. They demonstrate the same choice of speaking figures and tones, way of tv utterance, narrative elements which accommodate their vision. HRT reported about the protests in Serbia and dominantly used Serbian President as the source of information while RTS did not report about the Croatian F16 fighter aircraft purchase at all.

Key words: public service broadcaster, HRT, RTS, reporting, F16 aircrafts, protests